

לב לוב 3

כתב העת של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

מדינת ישראל
משרד המדע
התרבות והספורט

גליון מספר 3

לב לוב

הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

ניסן תשס"ח
אפריל 2008

כתב העת של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

מאמרים

דבר העורך - נחום גלבוע	3
דבר היו"ר - מאיר כחלון	4
בית הכנסת בית-אל בבת-ים - ניצה נסרין-טוכמן	5-7
רבני לוב - ר' יצחק בוכובזה זצ"ל - יוסף ג'ו ג'אן (ג'עאן)	8-11
טקס חלוקת פרסי יקיר העדה	12
כוחה של מסורת - בנימין דורון דעדוש	13
מתלאות השואה בגולה לקוממיות בארץ-ישראל - שמעון תשובה	14-17
איש אשכולות והמורה למופת - יעקב גויטע זצ"ל - בנימין דורון ויעקב אבטא	18
תמונות ליבלובידה בנהריה	19
חודש ניסן והחגים שלו - ד"ר זבולון בוארון	20-21
זכרונות מ"דר ביבי" - ז'אק ארביב	22
ביקורים במוזיאון	23
תור הזהב - חסדאי אבן שפרוט - ציון חלפון	24-25
מופע דוד ד'אור - תמונות	25
סיפורה של עליה - משה זיגדון (זיגי)	26-28
מה היה ומה יהיה - יעקב חג'ג' לילוף	29-31
	32
Jack Arbib - La biblioteca di Dar Bibi	
"Be shannà habaa birushalaim, dottor Siclari" - Daniel Mimun, Antonio Truzzi	33-35
Collaboratore: Daniel Mimun	

שער

בית כנסת בית-אל בבת-ים
צילום: ניצה נסרין - טוכמן

כתובת המערכת

רחוב הגולן 4, ת.ד. 682 אור-יהודה 60256
טל. 03-5336268, פקס. 03-5333456
אתר האינטרנט: www.livluf.org.il

מייסד ועורך: נחצ'ה - נחום גלבוע

עיצוב גרפי: מירב גלנט - א.מ.ב.י.ג'י דיזיין

דפוס: האומנים א.ב.ב.ע"מ

עריכה לשונית: מ.ל. - ים

הפצה: הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הכותבים: ניצה נסרין-טוכמן, יוסף ג'ו ג'אן, בנימין דורון דעדוש, שמעון תשובה, יעקב אבטא, ד"ר זבולון בוארון, ז'אק ארביב, ציון חלפון, משה (זיגי) זיגדון, יעקב חג'ג' לילוף, דניאל מימון, אנתוניו טרוצי.

© כל הזכויות שמורות לכותבי המאמרים
אין המערכת אחראית על תוכן המודעות

חברים העתונים מזמנם להנהלת הארגון העולמי בהתנדבות במרכז המורשת

מר מאיר כחלון, יו"ר הארגון
מר יצחק בריגה, מ"מ יו"ר הארגון
מר רפאל ג'ילי, סגן יו"ר הארגון
מר ציון נעים, מזכיר הארגון
מר דוד ארביב, גזבר הארגון
מר יעקב נחום, עו"ד יועץ משפטי של הארגון
מר אבי פדהצור, אוצר המוזיאון
מר יעקב חג'ג', מנהל המכון ללימודים ומחקר
מר צורי בן תורה, עו"ד יו"ר ועדת תקנון הארגון
גב' תקוה ילזריי, פורום נשים
מר יוסף מימון, יו"ר ועדת כספים
מר רחמים חסון, יו"ר ועדת אירועים
מר רפאל זרוק, יו"ר ועד בתי הכנסת
מר ז'אק ארביב, יו"ר ועדת קשרי חוץ
מר רמי כחלון, יו"ר ועדת קשרי הקהילה
מר אברהם דורון, יו"ר ועדת ביקורת
מר אלי סרור, צילום והגברה
גב' דבורה טבול, מנהלת הדרכה ותכניות חינוך
מר ראובן הדד, עוזר לאוצר המוזיאון
מר רפאל נחום, בינוי ופיתוח
מר משה זיגדון (זיגי), מערכות בטיחות
מר ישראל שמואל, לוי והדרכה
מר נסים לחמיש, הפצה, אזור הצפון
מר ציון בעדאש, חבר הנהלה

חיזוק ואימוצו ויישר לבבכם כל העושים במלאכה

כתב העת לבלוב 3 יצא לאור, אני שמח שאט אט מקבל את צביונו ואופיו, וכפי שהגדרתי אותו בגליון הראשון הוא לא יעסוק רק בענייני ה"חיים בחארא" או כמו שקראו לה באיטלקית העיר העתיקה, אלא גם ביהודים שחיו בעיר החדשה ולמדו בבתי ספר איטלקיים כי חלק לא מבוטל עד עצם היום הזה עדיין דובר איטלקית.

לאחיו בני הקהילה השוהים ברומא, פירנצה, בולוניה, ג'נובה ועוד נשלחו למעלה מ-400 חבורות, אך כתב העת מיועד בעיקרו לאחיו בני הקהילה היושבים בציון והוא ברובו בעברית. מחירו של מנוי שנתי הכולל התפקדות לאירגון סך של 100 ₪ לשנה שזה לכל נפש.

אנו פונים לכל אחיו המקבלים את כתב העת להתפקד לאירגון. עבדכם שלקח על עצמו לייסד ולערוך את כתב העת, מימיו לא כתב מאמרים "ארוכי טווח" עיקר לימודי היו בתחום המתמטיקה, ועיסוקי בגידול ענבים במושב לכיש, שניהם גם יחד לימודי סוד צימצום המילים, לא מעט פעמים החזרתי מאמרים לכותבים שרצו לבטא את עצמם מעל דפי לבלוב עם בקשה אחת, לצמצם.. לצמצם במשפטים, אני יודע שלא היו מרוצים, צר לי על כך, אין מקום לכל המילים, איך יידי יוסף זרק אומר "שלא יהיה הרבה מלל"...

לא דמיינתי לנפשי איזה תהודה יש למלה הכתובה, תודות לכתב העת לבלוב הרבה אנשים פנו ופונים אלי ומעוניינים לכתוב על משפחתם, על אירוע מיוחד. אני שמח על כך כי כולכם רשאים לכתוב בו, לבלוב הוא כתב ביטוי של כוונות, כן כן כוונות, המאמרים פרוסים בחוברת הנוכחית.

כל תפקידי כעורך למצא מקום לכתבה לא תמיד מתאפשר והסליחה איתכם אם דחיתי חלקכם, אני קשוב להערות ולהפקת לקחים, כתב העת משתנה כל פעם במקצת ועובר מקצה שיפורים עד שנגיע לרצוי.. אינשאלא...

בעיקבות כתבות של חברים מן השורה, הרבה התפקדו לאירגון, דהיינו שילמו 100 ₪, חבר שכותב מביא את בני משפחתו וכולם ביחד יוצרים את גדוד החברים המתפקדים, לראיה, מפגש "הלבלוביאה" השני שהיה השנה בנהריה, התפקדו לאירגון למעלה מ-90 חברים, לא נוצר יש מאין, ואנו מברכים אותם על הצטרפותם ומודים לעוזרים שישבו עם פנקס הקבלות בלובי המלון והחתימו את המצטרפים החדשים.

בערב הבסיסה השתא, היו למעלה מ-250 איש, בבית המורשת, מיותר לציין שהמקום קטן וצר, חלק גדול היה בפרוזדור, חלק אף היה בחוץ כי פשוט לא היה מקום, למרות הדחק היה ממש מרגש לראות כ"כ הרבה אנשים.

אנו תקווה לשנה הבאה יהיה הרבה יותר מקום, אין כלל ספק שהחברים הרבים שהתפקדו משפיעים בצורה ישירה על קבלת תקציבים ממשרד המדע התרבות והספורט, כך הובטח ע"י מנכ"ל המשרד הד"ר יואב רוזן, ביחד עם הגב' בטי דן בביקורם בבית המורשת.

חג הפסח, הוא חג האביב, חג החרות, חג היציאה משעבוד לגאולה, הוא אחד החגים החשובים והמרכזיים ביותר לעם

היהודי, אחד מסממניו הוא **האחדות**. לחג אופי משפחתי.

כל בני המשפחה יושבים ומתכנסים סביב שולחן אחד ביחד, אבל לא רק הם, אלא כל האחרים שאין להם מקום להסב בו, דבר זה מבטא את האחדות הקיומית של העם היהודי, ואת שורש הערבות ההדדית שלו.

"כל ישראל ערבים זה לזה"

חג הפסח הוא גם אחד הגורמים לבניית לוח השנה העברי כי נאמר וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם, זָכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצָאתָ מֵמִצְרַיִם מִבְּיַת עֶבְדִּים. כִּי בְּחֹזֶק יָד, הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִצֵּרָה; וְלֹא יֵאָכֵל, חֵמֶץ. **הַיּוֹם, אֲתֶם יֹצְאִים, בְּחֹזֶק יָד, הָאֵלֶּיךָ.** (שמות י"ג – ג' ד'), וברצוני לצאת מדבר העורך ולתת הסבר מצומצם על שהמשפט הזה שהוא אחד הגורמים לבניית הלוח העברי.

הלוח העברי הקבוע, מבוסס על שילוב של מחזור ירח ומחזור שמש.

לוח השנה העברי הוא בן 353-355 יום בשנים רגילות,

בן 383-385 בשנים מעוברות.

הלוח מציין את השנים מיום בריאת העולם על פי התורה.

שנה מעוברת מתרחשת 7 פעמים במחזור של 19 שנים. לוח זה, מבוסס על שילוב של מחזור הירח ומחזור השמש.

גרסתו הנוכחית, שמשמשת את כל הקהילות היהודיות היום, פורסמה בשנת ד'ק"ט (4119; שנת 359 לספה"נ) על ידי הלל נשיאה. ומבוססת גם על ***אלגוריתם** שחזה את מולדי הירח ואת חילופי העונות על-פי חישובים אסטרונומיים מתמטיים, בלי צורך להיעזר בתצפיות ישירות, הלוח נשלם ונחתם באמצע המאה התשיעית, אך רק כ-70 שנה לאחר מכן בעקבות מחלוקת **** רס"ג** ובן-מאיר ופרסום "ספר המועדים", נתגלו סודות העיבור ברבים. הם יצאו מרשות מוסד העיבור, והיו לנחלת העם כולו. מעתה יכול היה כל אדם מישראל לחשב בעצמו את קביעות השנה.

*** אלגוריתם** הוא דרך שיטתית כלומר כזו שצעדיה מוגדרים היטב לביצועה של משימה מסוימת במספר סופי של צעדים.

מקור המלה בשמו של המתמטיקאי הפרסי בן המאה התשיעית, אבו ג'עפר מחמד אל ח'ואריזמי

**** רס"ג רבי סעדיה גאון** חי באמצע המאה התשיעית

מאחל לכם חג חרות, יציאה משעבוד לגאולה מחשביתית שתו הרבה יין כי בסוף ההגדה של "גנזי רפאל" בחסות האירגון העולמי יש שיר בעמוד 247 {הגדה מפוארת}

כליני נסכר יא יהודי פי פסח פרכת ג'דודי,

מותר להשתכר לזכר חג אבותינו

חג כשר ושמח

נחצ'ה - נחום גלבוע

קוראים יקרים,

בנושא השואה הצלחנו להביא לאלה שנרדפו וזקוקים לעזרה לקבל מקרן הרווחה לניצולי שואה את תוספת 9 שעות הסיעוד.

אני ממשיך לפעול על מנת להביא, לאלה שעדיין לא אושרו להכרה ביוצאי לוב כנרדפי הנאצים, בתיאום עם וועידת התביעות לזכאים. להגשת הבקשות יש להתקשר לבית המורשת טל' 03-5336268 אור יהודה

לרשות הגולשים אתר אינטרנט www.livluf.org.il תוכלו למצוא מידע על פעילויות הארגון על כל רבדיו חשוב לגלוש באתר להכנס לפורום ולהביע דיעה ותגובה.

בברכת חג פסח שמח וכשר,

מאיר כחלון, יו"ר האירגון

במסגרת תפקידי כיו"ר, העמדתי לעצמי כמטרה לקדם את האירגון העולמי, את בית המורשת והמוזיאון להכרה בינלאומית, נוצר קשר הדדי ביננו ובין המוזיאון היהודי ברומא אשר בעיקבותיו הגיע יו"ר האירגון של יהודי רומא מר פסרמן לביקור במוזיאון, כמו כן אוצרת המוזיאון של יהודי רומא ד"ר דניאלה די-קסטרו, והוחלט בישיבה משותפת להקצות ברומא אגף ליהודי לוב כחלק אינטגרלי מהמוזיאון של יהודי רומא, כמו כן שידרגנו במוזיאון את חדר ההנצחה המשולב לשואה ולחללי מערכות ישראל ולנרצחי הפרוגרומים שהיו בלוב.

הקמנו ספריה הכוללת את ספריו של הרב כמוס עגיב זצ"ל בחדר ההנהלה לשיבות ומפגשים ולקריאה עיונית ושימוש בספריו של הרב. כל זה נתרם ע"י המשפחה, יבורכו על כך. במסגרת מאמצינו לעזור לבני ובנות הקהילה חילקנו במאמצים אדירים 80 מילגות להמשך לימודים אקדמיים לבני ובנות יוצאי הקהילה, בשיתוף הפדרציה הספרדית בראשותו של ח"כ לשעבר יחזקאל זכאי ובעזרתו האדיבה של חברנו רפאל ג'ולי יו"ר ועד קהילות לוב כל זה באישור ובדיקה של ועדת המילגות, הטקס היה מרשים ואף מרגש, כל בקשתנו ממקבלי המילגות לתרום מזמנם לעזור לתלמידים המתקשים בלימודיהם, כל סטודנט באזור מגוריו, צר לי לציין שהתחייבות זו בחלקה מומש והקשר לאחר קבלת המילגה אף נותק, לפעם הבאה נצטרך להתארגן אחרת.

מפגש וכנס אחינו בני הקהילה "לבלוביאדה", הראשון היה בשנת 2007 באילת, השתתפו בו 300 איש, והשנה, הכנס והמפגש השני התקיים בנהריה היו למעלה מ-400 איש, לצערנו לא יכולנו להשיג יותר חדרים כי אחרת היו נרשמים למעלה מ-500 איש ויותר, המפגשים האלה מגבשים את בני הקהילה ויוצרים "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" בסיום היתה בקשה למפגשים נוספים, לפעם הבאה נדאג למקום גדול יותר, אני חייב לציין את בת הקהילה פנינה זיו האחראית על כל האירגון מטעם החברה המארגנת.

בית הכנסת בית-אל בבת-ים

כתבה: ניצה- נסרין טוכמן

רבות התחבטתי בפתיחתו של מאמר זה, השלישי בסדרת מאמרים שעניינם סיפורי הקמתם של בתי הכנסת לעדת יהדות לוב. האם עליי להתמקד בסיפור הקמת המבנה? האם באדם, מר רפאל זרוק, שסיפור הקמת המבנה כרוך בסיפור חייו? האם בייחוד הארכיטקטוני של המבנה או אולי באופן בו בית הכנסת מגבש סביבו את עדת המאמינים המוצאים בו מרכז לביטוי רוחני.

במאמר זה אנסה לגעת בכל אחד מן ההיבטים הללו כחלק מהווית השלמה של בית הכנסת. ראשית מקור שמו של בית הכנסת: בית-אל. הופעתו הראשונה היא בתורה ספר בראשית בהקשר לאבי האומה השלישי, ישראל- יעקב אבינו:

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שָׁבַע; וַיֵּלֶךְ, חֲרָנָה. יֵא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶךְ שָׁם, כִּי-בֹא הַשֶּׁמֶשׁ, וַיָּקַח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם, וַיִּשֶׁם מִרְאשֵׁתָיו; וַיִּשְׁכֵּב, בַּמָּקוֹם הַהוּא. יב וַיַּחֲלֹם, וַהֲנֶה סֹלֶם מָצָב אֲרָצָה, וְרֹאשׁוֹ, מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה; וַהֲנֶה מְלֶאכִי אֱלֹהִים, עֲלִים וַיֵּרְדִּים בוֹ. יג וַהֲנֶה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו, וַיֹּאמֶר, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אַבְרָהָם, וְיִצְחָק; הֲאֵרָץ, אֲשֶׁר אֲתָה שֹׁכֵב עָלֶיהָ--לָךְ אֶתְּנֶנָּה, וְלִזְרַעְךָ. יד וְהָיָה זֶרְעֶךָ כְּעֶפֶר הָאֲרָץ, וּפְרָצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצָפֹנָה וְנִגְבָּהָ; וַנִּבְרְכוּ בְךָ כָּל-מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, וּבְזֶרְעֶךָ. טו וַהֲנֶה אֲנֹכִי עִמָּךְ, וְשִׁמְרְתִּיךָ כָּל-אֲשֶׁר-תֵּלֶךְ, וְהִשְׁבַּתִּיךָ, אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת: כִּי, לֹא אֶעְזָבְךָ, עַד אֲשֶׁר-אִם-עָשִׂיתִי, אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ. טז וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב, מִשְׁנָתוֹ, וַיֹּאמֶר, אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה; וְאֲנֹכִי, לֹא יָדַעְתִּי. יז וַיִּירָא, וַיֹּאמֶר, מַה-נִּזְכָּר, הַמָּקוֹם הַזֶּה: אֵין זֶה, כִּי אִם-בֵּית אֱלֹהִים, זֶה, שְׁעַר הַשָּׁמַיִם. יח וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר, וַיָּקַח אֶת-הָאֲבָן אֲשֶׁר-שָׁם מִרְאשֵׁתָיו, וַיִּשֶׁם אֹתָהּ, מִצְבֵּה; וַיִּצֶק שָׁמֶן, עַל-רֹאשָׁהּ. יט וַיִּקְרָא אֶת-שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא, בֵּית-אֵל;

מתוך כך תנו חכמינו* כי "מחויבים בית ישראל להתפלל בבית כנסת, המיוחד לתפילה, כפי שמצאנו ביעקב שהתפלל בבית המקדש במקום שמיוחד לתפילה."

עם זאת, כששואלים את מר רפאל זרוק, מקים בית הכנסת, לפשרו של השם הוא ישיב ברוב ענווה כי שמו של בית הכנסת נבחר למען שלום בית, כיוון ש'בית אל' הוא שם המקובל על כולם, והמקום הוקם ראשית לכל כבית לשם שמיים.

עבור בני לוב, במיוחד עבור אלו מטריפולי, בית כנסת ששמו "בית אל" נושא משמעות נוספת המזכירה את אותו בית כנסת גדול ומפואר שנעזב שם, משום העלייה לארץ הקודש.

"קראתי לו בית אל, כדי למנוע ויכוחים. רציתי בתחילה לקרוא לו צלאת ל'פראנק על שם בית הכנסת בו התפללתי כילד בטריפולי, אבל חשבתי על כך שזה שם לא עברי ומי יודע איך זה יתקבל."

סיפור הקמתו של בית הכנסת בית אל, ראשיתו בצורך אנושי פשוט, אבל אחריתו שליחות, כמעט קנאית, לשמר את נוסח התפילה הלובי שכמעט ונכחד. דרך תחתית עברה קהילת המתפללים שהלכה ותפחה במהירות, עד שהיום בלילי שבתות היא מונה כארבע מאות איש. ביום

בית הכנסת בית-אל בבת-ים

להתפלל אצל המורה שלו. יום אחד, זמן קצר לאחר נישואיו ולאחר מלחמת יום כיפור החליט להקים בית כנסת, קרוב למקום מגוריו. ברור היה לו שיהיה זה בית כנסת בו יתפללו בדיוק באותו אופן ואותו נוסח אותו למד בטריפולי.

התלמיד רפאל זרוק כיתה ה' בית ספר תלמוד תורה דאר סרוסי הוא אסף קצת יותר ממניין אנשים לתפילה בצריף ארעי בחצר בית הספר "ציפורי" שבקרבת מקום. מידי שבת היה מארגן את המקום לתפילה, שאל ארון קודש ותיבה מידידו רפאל חסון שהיה בועד בית הכנסת "שירי דוד" בעמידר, ניקה את המקום והביא כסאות. כל שבת גדל הציבור עד שהצריף נעשה צר מלהכיל את כולם.

צדקה

עשר שנים לאחר מכן ב-1983 מוקם הבניין הנוכחי, הודות לעזרתו של מר אורי פלאח שהיה סגן ראש העיר. בתחילה רפאל שימש גבאי, גזבר, חזן ובעל קורא ואף מדי פעם נתן דברי תורה. כיום, יוסף, הבן, ממשיך דרכו ומשמש חזן לבית הכנסת, רפאל זרוק הוא הגבאי והגזברות בידי של

אלכס שי (שואשו). לבית הכנסת אין רב יחיד כיוון שלא נמצא רב הבקיא בהלכות תפילה על פי מסורת יהודי לוב. ציבור המתפללים, רק חלקם הקטן הם בני העדה הלוברית, רובו מעדות שונות: מרוקאים, פרסים, אתיופים, גרוזינים, סורים, עיראקים ואפילו אשכנזים.

בית הכנסת בית אל אינו רק מקום לתפילה, הוא משמש מקום התכנסות ללימוד תורה ומצוות, מכשיר חזנים על פי המסורת הלוברית ומתקיימות בו גם שמחות. חתנים רבים בוחרים לארח בו את אורחיהם, כי הוא יפה ומרווח. רפאל גם מקפיד לגבש את הציבור סביב אירועים על פי מנהג העדה כמו "סעודת פורים" או "סדר טו בשבט" (פתאח אלעוד), חלוקת בסיסה וגם יציאה לטיולים משותפים סביב מנהג כמו "סאניית' באריק" (ברכת האילנות) וערבי הווי. כולם מטרדם לשמר את המסורת הלוברית שלא תתפוגג. גם ילדיו ורעייתו נילי שותפים לעשייתו.

בסוף הראיון שארך כשלוש שעות אותו ערכנו בביתו של מר רפאל זרוק נסענו אל בית הכנסת לצורך צילומי הכתבה. שם בבית הכנסת הרשימו אותי במיוחד שני דברים: האחד,

שבת מתכנסים בו לשני מנייני תפילה נוסף לשיעורי תורה מגוונים הניתנים ע"י רבנים ובעלי תורה.

סיפור הקמתו של בית הכנסת כרוך בסיפור חייו של מר רפאל זרוק וסיפור שהיה כך היה: בשנת 1951 משפחת זרוק עוזבת את נכסיה הרבים בעיר טריפולי וכמו רוב יהדות לוב עולה לארץ ישראל. רפאל,

קאנדיל

יתום מאב ובן יחיד עולה עם אימו ארצה, תחילה התיישבו בבאר-יעקב ואחר עבר לגור בבת-ים. יום אחד נקרת לו הזדמנות להישלח מטעם הסוכנות לפירנצה שבאיטליה. שם, רפאל הצעיר לומד להיות פעיל חברתי המנחיל את השפה העברית ותוך כדי כך מקרב קהילות אל החזון הציוני. השפה העברית הופכת עבורו למושג נרדף לציונות גם כשהוא שב לארץ לאחר שנים ארוכות של שליחות.

עם שובו, הוא משמש כמורה במסגרות חינוכיות מגוונות, את כולם הוא מלמד לשון עברית. תלמידיו הם מורים, אנשי ציבור ואפילו רבנים המעבירים הלאה את הידע ואהבת השפה העתיקה לדור המשך של תלמידים. הוא קנאי למילה הכתובה, להגייה דקדקנית, לכל אורך הראיון הרגשתי כמו תלמידה לפני מורה המעביר שיעור במתינות ובנועם.

במקביל כמו בימי ילדותו, רפאל לא זונח את מעמדו כתלמיד. לאחר השיבה מן השליחות הוא נוהג להתפלל בבית הכנסת של רבי בכור צאבן זצ"ל, מי שהיה המורה שלו בטריפולי. למרות המרחק ממקום מגוריו הוא הקפיד

רפאל זרוק בחדר עבודתו

רַבֵּנִי לֹוֹב

ר' יצחק חי בוכבזה זצ"ל (כתב: יוסף בן דוד ג'אן (ג'יעאן)

הוד מלך בעיר, יקבלו
את הוד מלכם בבית
תפלתם. שלושים
ושלשה בתי
תפילה, גדולים
ומפוארים יש
להם, ועליה
על כלנה בית
תפילה אחת
הנקראת
תפלת בישי
שנבנית מחדש
בהדור רב בנויה
לתלפיות. ובתוכה היכל

מפואר עד מאד ובימה נהדרה לפניו. בבית
תפלה הזאת התכוננו לקבל את פני המלך.
הבחרו מאה אנשים מאצילי זקני העיר וגדוליה
היותר נכבדים וחשובים בעם.

אז נגש הרב הראשי אבי לחם איש שב וישיש
בשיבה נהדרה חופפת על פניו היוורת עד
הטבור, לבוש בגדי חמודות ועוטה בטלית לבן
כלו מראשו ועד רובו. ועל פניו שכנה הדרת
כבוד ה' ומראהו כמראה איש אלוקים קדוש
הוא. ויצא לקראת המלך לקבל הוד מלכותו
בהדרת כבוד להביאו לבית התפלה הזאת.
כנס המלך והרב והמלכה וב' בנותיה, וכל שרי
וגדולי המלוכה והשוטרים ואנשי חיל שומרי
ראש המלך חמושים אחריהם.

המלך והמלכה וב' בנותיו והרב אבי לחם עלו
כלם עמדו על הבימה כנגד ההיכל הנהדר
והמקושט. אז נגש הרב ופתח את שערי ההיכל
לפניהם, ומשם נראו ספרי תורות ספונים
בתיבות יפות משובצות במשבצות כסף צרוף.
בהנעים הרב את קולו בברכת הוד מלכות
בשם ה' הנותן תשועה למלכים, והקהל עונים
אחריו אמן. עינינו הוראות ולבבנו נמלא רגשות
נשגבות אשר הוחקו על שרשי נפשנו אשר
לא ימסו מקרבנו כל ימי חיינו. מהוד וההדר
אשר הגיה אורו על יפעת פני הרב וכל סביביו
בהדרת קדש ורוח קדושה וטהרה חופפת עליו
והקסים כל עין.

המלך ואשתו וב' בנותיו צהלו ברוב חדוה והמה

החכם השלם הדיין המצויין המקובל האלוקי
ר' יצחק חי בוכבזה זצ"ל, נולד בעיר גאבס
שבתוניס בחדש אדר שנת התרי"ג-ג-1853,
נלב"ע בעיר טריפולי כ"ג שבט התר"ץ-1930.
החל משנת התרפ"ו-1926 נשא בתפקיד אב
בית הדין הרבני בטריפולי ביחד עם הרבנים ר'
רחמים עגיב זצ"ל, ר' ציון ביתאן זצ"ל ור' יוסף
ג'יעאן זצ"ל, עד למותו בשנת התר"ץ-1930.
חיבר אחד עשר ספרים:

בית הלחמי – שאלות ותשובות
לחם חכמים – כללי הש"ס
קרבן אבי לחם – על התורה
לחם לפי הטף – הקדמות בסדר א"ב
דרושי הספד
ברכה ותהלה – על התהלים בדרך דרש
חי יודוך – על התהלים בדרך פשט
מבצר יצחק – על הש"ס
גנזי ברכה – חידושים והערות על הזוהר הקדוש
והתיקונים
מראה זהר – מסורת על הזוהר הקדוש
והתיקונים
צור דבש – על משלי.

ר' יצחק חי בוכבזה ואוצרות כלי המקדש

עדות מפי אחד מהרבנים שנכחו באירוע:
באותם הימים הוזמן לטריפולי המלך האדיר
מלך איטליה "ויטוריו אי מנייל" שבא לבקר את
ארצו החדשה. מלך נוצרי גדול ומרומם ושמו
נודע לתהלה כי אוהב את היהודים הוא. קבלת
פנים חמה ונהדרה וכבוד רב כיאות למלך נאור
כמוהו נעשה לו. כל העיר לבשה מראה חג גדול
ואמתי. העיר קושטה כלה ודגל איטליה מנפנף
על כל הבתים החלונות הגגות והיציעים. כל
מחסני העיר נסגרו לכבוד המלך ואלף אלפי
איש נהרו אל מקום החגיגה. כל אצילי העיר
וראשי ונכבדי העם וחשוביו יהודים נוצרים
ומחמדים באו וקבלו את פניו בהוד והדר וכבוד
גדול מאד.

היהודים כמנהגם סדרו את קבלת הפנים למלך
בבית התפלה, כי כן נהגו בכל פעם אשר יופיע

דְּרִשְׁתִּיהָ בְּכָל עֶבֶר וּפְנֵה ;
בְּבֵית מוֹדֵעַ וְרַב מוֹדֵעַ וּבִינָה ;

אֲבִיקְשׁ אֶת יְהִידָתִי (א) וְאִינָה
מִצְאָתֶיהָ בְּעִיר נֶאֱבֵל עֲשִׂיקָה

המקדש. כשהגיע המשרת להזיז את הוילונות, ענה לו הרב שהוא מסתפק במה שראו עיניו ואינו מסוגל יותר לראות זאת.

ואילו אנחנו לא ידענו ולא נדע מה ראה הרב. הוא חזר משם באוניה לביתו, ובביתו עלה למיטה כארבעים יום ונדרש לישיבה של מעלה, והסוד נגנז אתו.

תולדות ר' יצחק חי בוכבזה זצ"ל

ר' משה דוד בן ניסים חדאד זצ"ל, רב העיר נאבל שבתוניסיה, מגיש לנו על מגש הכסף ובשפה עשירה ומליצית, תיאור מאלף ומרגש לקורות חייו ופועלו של הרב יצחק בוכבזה זצ"ל: הרב יצחק בוכבזה בשמו המקוצר מכונה אבי לחם. נולד בעיר גאבס שבתוניס בחדש אדר שנת התרי"ג-ג'1853, נלב"ע בעיר טריפולי כ"ג שבט התר"ץ-1930. אביו גבריאל כמס בוכבזה נמנה עם יחידי סגולה מאצילי העיר ושועיה, ונחשב לנדיב מפורסם ומחזיק בידי תלמידי חכמים וכל הנצרך לעזרתו. אמו אסתר אשה כשרה יראת ה' היא אוצרה ועושה צדקה בכל עת.

אחר כך עזב את בית מלמדיו בעיר מולדתו והלך לגמור את למודו בעיר תוניס מקום מרכז התורה בימים ההם בישיבה הגדולה והמהוללה של ר' אברהם חג'אג' ז"ל, כי הוריו נחשבו בין האמידים ולא ידע מחסור. לפיכך התמסר במנוחה ובסקידה רבה להשתלם בכל למודי התורה החכמה וכל עניני מדע. ויצלח בלמודיו ויעש פרי באורח נפלא עד כי היה שמו נשגב בין תופשי התורה. אחרי השלימו את חק לימודיו בתורת אלוקים וכל סעיפיה שב לעיר מולדתו, ויבן לו בית נאמן, ואחר זמן מה מתה עליו אשתו הראשונה אשת נעוריו והשאירה לו בת יחידה, שמעט אחר זה מתה עליו גם היא. והיתה נשואה לאחד מנכבדי העיר הגביר שאול אבן עטייה. אז נשא אבי לחם את אחות אשתו הראשונה היא אשת חיל תיברה ז"ל ותלד לו חמישה בנים: יוסף, משה, כמס, יהודה, מנחם ובת יחידה אסתר המכוננת חויתה.

את מחית ידו מצא ממסחר הגדול שפתח בעיר מגוריו, ואף כי היתה עבודתו רחבה ותהי עליו כמשא, כל זאת לא הפריעתהו מהוסיף לעשות חיל להוסיף להשתלם בכל מקצועות התורה החכמה וכל קניני הרוח. כי חבלים נפלו לו בנעימים באושר והצלחה ותהינה כל עתותי החיפוש קדש ללימוד ודעת קדושים. באביב ימי נעוריו כבר החל לחבר ספרים ומבן כ"א שנה כתב ג' חבורים יקרים ונכבדים. א' שמו ברית יצחק – שיטה על מסכת מכות, ב' ברכה ותהילה – פירוש על התהילים, ג' לחם לפי הטף – מערכות על סדר

רואים ומשתאים ומביטים אל פני איש האלוקים הזה ברגשות נועם וגיל על הוד קדושתו וחרדת קדש אשר שכנה על פניו כמלאך מרום יגיה אגלי מי ששון האירו כספירים מבעד לעפעפיהם התגוללו מגלות עיני הבנות מרוב רגשי ענג וקסם אשר התרגשו.

המלך והמלכה בגאון הודם ורום מעלת גדולתם עטרוהו בהוד כבוד בהושיטם לו את ידם ברוב חיבה ושבחיהו על אמונת לבבו להוד המלוכה ויכבדוהו באות כבוד ממדרגה ראשונה. אחר איזה חדשים בהגיע זמן חתונת בנו יורש העצר נקרא מאת המלך בתילגראמא לבא לעיר הבירה רומא, להזדמן לפני המלך לעת חופת בנו עם גדולי המלכות. וכן היה נסע תיכף ומיד ליום המיועד ונזדמן שם ברוב כבוד היקר.

המשך המאורע נמסר לנו בזמן מאוחר יותר מצאצאי הרב: בתאריך המיועד נסע הרב עם הפמליא שלו, ויצאו לפניו הקהילה של רומא ועשו לו כבוד המתאים לכבודו לתורתו, והיה יום גדול שלא נשכח ולא ישכח לעם ישראל ולקהילות לוב ורומא. הרב והאפיפיור דברו בשפת התורה. הרב מצא חן בעיני האפיפיור, שעל כל דבר ששאל אותו ענה לו בחכמה גדולה.

זמן מה אחרי החתונה הלך הרב להפרד מהמלך ולבקש רשות לחזור אל מקומו. המלך ופמליתו קבלו אותו בכבוד גדול. ובסוף קרא לו המלך בחדר ושאל אותו אם חסר לו משהו. ענה לו שלא חסר לו כלום. שאל אותו המלך האם הוא רוצה העלאה במשכורתו. ענה לו הרב שלא. שאל המלך ולקהילה ולמשרד, ענה לו הרב לא, תודה לאל, לא חסר להם כלום.

אך כשהמלך התעקש על כך, שהרב יבקש דבר מה. ענה לו הרב, שבקשתו היחידה היא לבקר בוואתיקן ולראות את הכלים של בית המקדש. המלך ענה לו שזה קשה ושאין לו זכות לתת לו להכנס היות ואין זה בשיפוטו אלא בידי האפיפיור.

אמר הרב שהוא מוותר, התעקש שוב המלך שיבקש דבר מה, אך הרב ענה שאין לו מה לבקש. יצא הרב מפני המלך ומשפחתו להתכונן לחזור הביתה. והמלך לא נח ולא שקט, התקשר עם האפיפיור ואמר לו, שהרב שהכרת ביקש ממני לבקר בוואתיקן ושאין באפשרות המלך לאשר לו זאת חרף רצונו העז. ענה לו האפיפיור שהרב יכול לבוא בזמן מסוים אבל בתנאי שלא יכנס עמו אף אחד. מיד שלח המלך להודיע לרב את אשר סוכם.

נקבע היום והשעה, הלך כבוד הרב וקבלו אותו בסבר פנים יפות וירד למרתף, בו מצויים כלי

במכתבים כאחים ידידים נאמנים. כותבים איש של רעהו בכל עניני דת ודין ואת הדרת פניו לא הכרתי פנים אל פנים, עד שהיתה לי הזדמנות לראות את פני הוד תמונתו כשבא אלי ממרחק רב מעירו גאבס. והעברה מאחת לשניה קשה מאד וגוזלת ימים לכבדני להשתתף עמי בשמחת חתונתי. והיה זה ז' בחדש תמוז התרס"ז ויברך הוא את ברכת החופה. בפגישתי בו זאת הפעם הראשונה מרגשתי עונג רב וגיל וחדוה במצאי לפני ידיד הדור, חכם נאור, שונה מזולתו ומרומם על כל אחרים ברוב חכמתו ועוצם תורתו. מדותיו הנאצלות ובפקחותו שהתלבטה מעיניו הבהירות והמלאות הרבה קניני הרוח, זוהר התורה, ופקחות גברא, וכשרון המעשה, כלם התמזגו כאחד בקרבו. מזמין ההוא ברית אהבה אמיתית וידידות לא תשוער כרתנו בינינו ומאות מכתבים בלתי פוסקים החלפנו במשך שלושים שנה ושפכנו שיח איש בחיק רעהו.

בשנת התרס"ה - 1905 נקרא לכהן בתור רב דיין ומורה צדק בעיר אלמוכנין, כל הציבור ויחידי סגולה קבלוהו בזרועות אהבה וברגשי כבוד אמיתיים, ובהערצה נפשית עמוקה. ובמשך ימי עבודתו שם, התמסר בכל כוחו לעבוד לטובת עדתו ובגלל זה כל הקהילה אהבוהו והוקירוהו מאד ובכבודו התימרו. כי זה היה איש חמודות ובעל נפש יקרה, ומלבד גדולתו בתורה הצטיין בענותותו הרבה במדותיו הטובות והנחמדות, בהנהגתו המנומסת. היה מסביר פנים לכל הפונים אליו, ביתו בית ועד לחכמים פתוח לרווחה, ופתו מצויה. רחמן גדול ובעל צדקה, כל חכמי ארץ ישראל מאורחיו, גומל חסד עם כל נדבה וקשה יום. וביחוד היה משתדל בכל מרצו לתמוך בידי התלמידים וידאג להם

תמונה מבית הדין הרבני בטריפולי בשנת 1928 לערך מימין לשמאל הדיינים: ר' יוסף ג'יעאן זצ"ל, ר' יצחק חי בוכבזה זצ"ל, ר' ציון ביתאן זצ"ל ומ"מ חכם באשי ר' אליהו רקח

א"ב. ולמן דעת יקר תפארת גדולתו בתורה נציג בזה איזה טורים אחדים במה שכתב עליו בהסכמתו בזמן ההוא על ג' ספריו הנזכרים, אחד מאדירי התורה הרב הגאון ר' מנשה הכהן ארזי מטבת"ו כשבא לעיר תוניס בתור שד"ר רמב"ה זיע"א, ויעטר עטרות תהלות לראשו וזה לאמור "אילן ששורשיו מרובין, יקר מחרוץ ומפז קדש הלולים, ויאר לנו לעינים, יקר בחכמה ומכבוד מזוקק שבעתיים, מה נאה אילן זה, צמחזה שדי יחזה, זה סיני חמדה גנוזה, רב גובריה ורב חיליה באוריתא, חכם חרשים, פי צדיק יהגה חכמה, תורת אלוקיו בקרבו, ויראת ה' היא אוצרו, אוצר בלום כל כלי חמדה לתורה ולתעודה, צאו וראו ג' ספרים נפתחים, קנמון בושם מגדלות מרקחים..."

אבי לחם מעודנו בגיל רך רוח השירה פעמה בלבו ויחל לכתוב שירים שונים. שירים נחמדים מלאים בענינים יקרים, ורוח רעיון ומליצה נוססה בהם. ושיריו אלה אשר הצגתי לדוגמה בזה המה יתנו עדיהם על רעיונו הנעלה ועוצם רוחו במלאכת השיר. ורב בקיאותו בכל סעיפי הלשון העברית ומושל בכל מכמניה. ומליצותיו שפון עליהם רוח חן ונעימות כמשוררי ספרד.

אחרי איזה שנים עסקיו לא הצליחו בידו ומסחרו ירד פלאים ואבד כל קניינו. אז נתן קץ לכל עניני מסחר וחזר לבית מדרשו וקבע ישיבה בביתו הפרטי, אשר מכבר רכש לו אוצר גדול ורב של ספרים רבים יקירי הערך והמציאות בתוכה, וישב שם ללמוד ולמד עם תלמידיו הוותיקים. מזמן ההוא והלאה כל רעיוניו וכל מעיניו וכל עז נפשו ותעצומותיה וחמודותיה הקדיש לתורת אל חי לכל מקצועותיה. כי מלבד ידו החזקה בהליכות ים התלמוד והפוסקים ראשונים ואחרונים כאחד החכמים הגדולים אנשי שם. העמיק עוד גם בידיעת הנסתר אשר למד והשתלם בתורת הח"ן. ויוסף עוד לעשות חיבורים אחרים בענינים שונים, ויכתוב עשרה ספרים עודם בכתב יד תחת יד בניו אשר כבר כתבתי את שמם בסוף הדרוש שלו בספרי זה. מהם ספר גדול נכבד מאד על שרשי שמות הקדש, כי התרפק הרבה בסוף ימיו על חכמת הקבלה ורזי תורה ושנה מאד באהבתה.

בימי עלומי התועדתי עם ידידי זה אבי לחם בחליפת מכתבים בדברי תורה ועניני חכמה ומדע. והתקשרנו באמיצות לב בברית אהבה רבה וידידות נאמנה. ובנועם מכתביו אלי רכש את ליבי אליו, כי ידיו רב לו למשון בעט סופר מהיר וכותב בסגנון עברי נמרץ. כי בקי הוא בדקדוק השפה העברית, ולשונו נופת צופים, ושפתותיו אך ממתקים נוטפים.

ב' שנים עברו מעת אשר התחברנו יחד והתעלסנו באהבים

טריפוליטניה. וישרת בכהונתו זאת עד יומו האחרון והיתה מנוחתו כבוד בשנת התר"ץ - 1930.

בהגיע השמועה המעציבה לעיר גאבס על דבר מותו, תקף ומיד נבחרו כמה אנשים מגדולי ראשי הקהל ונשיא היהודים שם חואתי בן שלום חדאד ובראשם תלמידו הותיק הרב הנכבד והנעלה החכם השלם כבוד מורנו הרב אברהם אדמרי. ונסעו יחד לטריפולי לגמול חסד של אמת לרבים ללוותו לבית עולמו. ובדרך פלאי עזרם האל להגיע אל מחוז חפצם בזמן המיועד, "והגענו לטריפולי בבוקר יום ראשון כ"ה בשבט, והלכנו בלויית מיטתו עם קהל גדול אנשים רבים וטף בכבוד גדול. וג' דרשות דרשו בדרך על מיטתו. הראשון הרב הגאון כבוד מורנו הרב ר' ציון ביתאן זצ"ל, והשני הרב הגאון כבוד מורנו הרב ר' יוסף ג'עאן זצ"ל, והשלישי ר' אברהם משה דמרי זצ"ל. כל חנויות העיר נסגרו ברשיון הממשלה, וכל רבני וחכמי וגדולי העיר וסביבותיה וכל היהודים באו בשעת ההלויה. וגם רבים מגדולי המלכות, נוצרים ומחמדים הלכו אחרי מיטתו. וכלם זכרו את שמו לכבוד ולתפארת את יושר מעשיו הטובים והנחמדים. את רוב מעשיו העצומים שעשה בקרב ג' הקהלות שכהן בהם קרוב לשלושים שנה בצדק ואמונה. וקנה שם טוב ותהלה. אין ספק כי שמו הנכבד והנעלה יזכר תמיד לטובה ולברכה, בין חכמי ישראל הגדולים, העומדים במעלה ראשונה בעם ישראל, לא רק בדורו כי אם בתולדות עם היהודים בכלל מדור דור.

משירתו של ר' יצחק חי בוכבזה זצ"ל

למלא את חסרונם למען יתמידו בלמודם.

היה מרבה את השפעתו על קהל עדתו בקסם שפתיו בנאומיו ובדרשותיו, בכל עת וזמן שהיו עשירות בתכנן ונאות בסגנון. ובכוח דברו החוצב להבות אש ליראת הרוממות, לעבודת ה', לשמירת השבת, להרצת התורה ולאיחוד הקהילה. אשר בה ראה שהיאמ אתחלתא הגאולה, הפליא את כל השומעים השותים בצמא את דבריו היוצאים מן הלב, והצליח לרכוש את לב כל העם אליו ואחרי דבריו לא סרו ימין ושמאל.

אבי לחם היה קשור באמיצות לב עם ארץ האבות המקודשת וכל חכמי ורבני ארץ ישראל הבאים בשליחותם, כיבד אותם והעריצם בכל לבבו, בכל נפשו ובכל מאודו. ובהשפעתו הרבה על הציבור עבד הרבה לעבודת הקדש לטובתם, לקרב להם התועלת, ולהרים קרן מוסדיה ומפעליה ולכלל השדרי"ם הרבים לעדותיהם ולכללותיהם.

בחדש אייר התרע"א - 1911 קננה התשוקה בלבו ונכספה נפשו להרים את פעמיו לעלות לבקר את ארץ אבותינו, ולראות את ירושלים משאת נפשו מקור הקודש והברכה העליונה מעין השפע הרוחני ועדני אושר אלוה. ובכול האפשר השתדל בכל כוחו להגשים את רעיונו זה. ויבחר לו חמישה אנשים מראשי העם וידבר על לבם ויעורר את רגשם לחיבת הארץ ולעלות בחברתו לחונן את עפר אדמת הקדש ותו"מ שמעו לקולו ומילאו את דברו. נפשו נמלאה חרדת קדש בעת אשר הקים את זממת לבו ויראה בעיניו את אשר חזה בעיני רוחו וישתפך במקום אשר רוח אלוקים שפוכה. ובכל מקום אשר בא שמה מוקטר ומוגש לשמו. כל גדולי ורבני הארץ הגדילו את כבודו בכל אותות אהבה חיבה וכבוד.

בשנת התרפ"א - 1921 הוזמן מראשי עדת קהל עיר מולדתו לשבת על כסא הרבנות שם. ויקבל את המשרה החדשה הזאת ויכנן שם במשך חמש שנים, ויקדש לה את כל כוחותיו וכשרונותיו שחננו בם האלוקים. ועבד עבודה נמרצת להטבת מצבם בחומר וברוח.

בראשית שנת התרפ"ו - 1926 נבחר מועד הקהילה היהודית בטריפולי לשרת שם על כסא הרבנות בתור ראש הרבנים וראש אב בית דין לכל מחוז ליביה. כאשר נפוצה השמועה הזאת בעירו, ובהתכונן הרב אבי לחם למסעו הזה קמו כל בני העיר בבהלה לעצור בעדו לבלתי נסוע מאתם. כל הנסיונות שעשו כדי לעכבו לא הועילו, כי כבר החליט לכהן שם וחתם על החוזה עם ועד קהלת טריפולי. וסוף סוף עזב את מולדתו והוכתר בכתר הרבנות מאת הממשלה האיטלקית בתור רב ראשי וראש אב בית דין לכל יהודי

טקסט הענקת פרסי יקיר העדה

מרי חג'ג' לילוף, מקבלת אות יקיר העדה
עבור אחיה רפאל פלח-קיש 1982-2002

גב' רקח, אלמנתו של אביגדור רקח 1982-1992

בן ציון חוביין, יו"ר הארגון בין השנים 1982-1993

הח' רפאל ג'וילי, יו"ר ועד קהילת לוב

הח' עמוס סמיה, מנהל מכון דביר לחקר קהילות ישראל

צורי בן תורה, יו"ר הארגון 1993-1997

רמי כחלון, יו"ר הארגון 1997-2006

תמיכה בקהילת העדה האתיופית

כוחה של מסורת ליל הסדר בגולה

כתב: בנימין דורון דעדוש

מעשה בסטודנטית יהודיה שעלתה לארץ להשלים את לימודיה לתואר שני והכירה את יוסף, סטודנט ישראלי בן למשפחה מלוב, אשר אף הוא השלים את לימודיו לתואר שני. לאחר שהכירו, התחתנו והקימו את ביתם בישראל.

סדר פסח נערך תמיד בבית הוריו של יוסף, כשכל קרובי המשפחה בארץ והקרובים מחו"ל של אשתו וכן אורחים רבים, מסובים לליל סדר כהלכתו ולפי מנהגי ומסורת יהודי לוב, בבית המשפחה בארץ.

לפני מספר שנים קרובי המשפחה מחו"ל לא יכלו להגיע לחוג את חג הפסח בארץ ולכן יוסף ובני ביתו נתבקשו לבוא לחוג את חג הפסח. משהגיע, נאמר לו שמאחר שהוא מא"י מוטלת עליו החובה לערוך את הסדר. יוסף התנצל והסביר שמעולם לא ערך סדר פסח בעצמו, שאין לו ניסיון... אולם, כל התירוצים לא עזרו ולבסוף הוא נתרצה ואמר: "אערוך לכם סדר כפי שאבי נוהג לערוך". אמרו לו: "אנו מכירים היטב את הסדר שאביך עורך, אם תעשה כן, זכינו".

ליל הסדר הגיע. השולחן ערוך כהלכתו, הנשים בלבוש ערב חגיגי, הגברים בחליפות שחורות וכו'.

לאחר שכל המסובים הסבו לשולחן יוסף קרא לחמותו ואמר לה: "את מכירה את מנהגי ליל הסדר בבית אבי ואת זוכרת בוודאי שכשאנו מתחילים לשיר 'הא לחמא ענייא', כאם המשפחה עליך להרים את קערת הסדר (סבצ') ולסובב אותה מעל ראשם של כל המסובים לאות ברכה לבאי ביתך".

לאחר הקידוש וכשכולם החלו לשיר בצוותא "הא לחמא ענייא", אם הבית הרימה את הסבצ' וסובבה כנהוג במסורת. לפתע, אחת מהאורחות פרצה בבכי קורע לב אשר הבהיל את כל המסובים, השירה פסקה מיד כדי לברר את פשר הכאב שאחז באורחת.

התברר שהאורחת היא ילידת תוניס, המתגוררת בשכנות עם המשפחה. בבכי מר אמרה: "כשאם הבית הרימה את הסבצ' ראיתי אל מול עיני את אימי המנוחה מרימה את הסבצ'. היא נפטרה מיד לאחר נישואי ומאז לא זכיתי בליל סדר עם טעם של אמא".

הדבר גרם להתרגשות רבה אצל כל המסובים אשר המשיכו את הסדר שהסתיים בשירה אדירה של התקווה ולשנה הבאה בירושלים.

מתלאות השואה בגולה

"מרגע זה, אמר, אני לצדך ומטפל בכל בעיה שתצוץ, אין לך מה לחשוש, הממונה על המשמעת הוא משלנו"

כתב: שמעון תשובה

זוכר את עצמי, ימים אחדים אחר ששוחררנו ממחנה הריכוז ז'אדו בפברואר 1943, מתהלך ברחובותיה של בנגאזי אשר במדינת לוב, העיר בה נולדתי. צעדי עוקבים בערנות אחר חיילים יהודים מארץ-ישראל ששרתו בצבא הבריטי.

הייתי מרותק כבמטה קסם אחר התגים שענדו על כתפיהם, שכללו דגל כחול לבן ובמרכזו מגן דוד. דברו בבלייל שפות על פי מוצאם בגולה, חלקם ביידיש שדמתה לשפה הגרמנית, אותה שמעתי לרוב בעת שחיילי רומל וקלגסי הגסטאפו הסתובבו בעירי ב-1942. זה היה לפני שנשלחתי עם משפחתי למחנה הריכוז המקולל, שם התייתמתי מאבי והתאבלתי על אחי שנפטר בדמי ימיו ממחלת הטיפוס בה חלינו כולנו. הקסימו אותי במיוחד החיילים שדברו עברית, שפה ששמעתי בבתי הכנסת וקראתי בה בספרי הקודש אך על פי רוב לא הבנתי את משמעות המילים והטקסט שאני קורא.

חודש מאי 1945, בדיוק מלאו לי 15 שנים.

אט אט יצרתי קשר עם החיילים שעזרו לי למצוא עבודה במחנה הצבא הבריטי. עיסוקי היה החלפת חלקים שנשחקו למכוניות ומנועים מסוג שברולט, האמר ובדפורד, ליחידות הפזרות במדבר המערבי. תוך תקופה קצרה השתלטתי על התפקיד, וידעתי בע"פ מספרי הקטלוג של מאות פריטים, דבר שיעיל את עבודתי וזיכני מצד ג'ורג' הסרג'נט(סמל) הבריטי שהיה ממונה עלי, במחמאות ובהעלאה בדרגת השכר.

במחנה, הצלחתי להביע בפני אחד החיילים מארץ ישראל, יהודה פרדיס, שברצוני

העז לעלות לארץ-ישראל. מבלי ששותפתי בהכנות, הוא גייס מספר חיילים ישראלים למבצע, ביניהם את יעקב שלזינגר, את צבי אלוני הצייר, שדאג להכין את התעודות המזויפות ואת מרדכי רוטשילד שתפקידו היה ללוותני בדרך עד שנגיע לארץ ישראל. יום ששי אחד הגעתי לעבודה כרגיל. בהפסקת שתית התה יהודה פרדיס מתיישב ליידי ובוחן אותי אם אני נחוש בהחלטתי לעלות לארץ ישראל. כשהתרשם מתשובותי הנחרצות, הוא הודיע לי שביום ראשון הקרוב עלי להודיע לביתי שאני לא חוזר מהעבודה ונוסע לארץ ישראל. יהודה הדריך אותי שעלי לבקש בבית שיכינו סיפור כיסוי, כאילו נסעתי לעיר אחרת לחפש בה עבודה. אמי ידעה על כמיהתי לעלות לארץ ישראל, אך לא האמינה שזה בר ביצוע אבל נתנה לי את ברכת הדרך.

אכן בהגיעי לעבודה ביום ראשון ראיתי את יהודה משוחח עם עוד חייל אחר שרמז לי להתקרב אליו: "תכיר בבקשה את מרדכי רוטשילד, הוא ילווה אותך בדרך עד שתגיע לארץ, אני משאיר אתכם יחד להחליף כמה מילים של הכרות". מרדכי לחץ את ידי ולווה אותי בדרך למקום עבודתי, תוך כדי הנחיה, שלאחר הפסקת התה עלי לגשת לג'ורג' הממונה עלי, ולהודיע לו שאני לא מרגיש טוב ועלי להפסיק את העבודה. "תחכה בחוץ ליד קצה השדרה של עצי הדקל, זו הקרובה לגדר המחנה ותמתין לסימן ממני, תשתדל לא להתבלט בשטח".

כשהגעתי לקצה השדרה, ראיתי את מרדכי מנפנף לי בידו לבוא אליו ומצביע על פרצה בגדר המחנה. ברגע שהתקרבתי אליו, הוא הכניס אותי מיד לאוהל, הראה לי ערמת מדים שהיה עלי ללבוש. מיד החל להדריך אותי איך להתנהג כחייל, כולל כיצד להצדיע, איך להחזיק את רובה השירות לביקורת בעת המסדר - ועיקר העיקרים: "אתה לא יודע ולא מבין אנגלית". "מרגע זה, אמר, אני לצדך ומטפל בכל בעיה שתצוץ, אין לך מה לחשוש, הממונה על המשמעת הוא משלנו". הוא מסר לידי מספר מסמכים: "אלה תעודות החייל שלך, מרגע זה שמך יצחק צוקר, תזהר לא לענות אם משהוא יקרא לך שמעון או סיימון כפי שג'ורג' הממונה עליך קורא לך". הוא הושיב אותי על כיסא פנוי והסביר אותי על תכנית המסע. "הדבר הקרוב ביותר, יש לנו מסדר יציאה בשעה רבע לארבע ורבע שעה לאחר מכן אנו על המשאיות, תזכור! קוראים לך יצחק צוקר ויקראו את שמך במסדר".

אכן כמצופה המסדר נערך ואני שקשקתי אך מיד אילצתי את עצמי לראות את העניין כמשחק, וראו איזה פלא, הרגליים

יעקב שלזינגר, בא לבקר אותי במושב עין ורד, יוני 1946

לקוממיות בארץ-ישראל

וההתרגשות בין החיילים גואה. הכל מדברים עם הכל כשהשמחה נוהרת על פני כלם. רק אני מסונף בפינתי ואוגר את זעקת השמחה בלבי, אין לי עם מי לחלוק את שמחתי שהנה הנה אני בשערי ארץ ישראל. הרכבת מתקרבת לאזור מעובד ורואים כבר עצים ודקלים באופק. עוברים את רפיח, את עזה ואת אל-עריש ולאחר נסיעה קצרה במקביל לחוף הים, הרכבת פונה מזרחה לכיוון תחנת הירידה, העיר רחובות. מרדכי המלווה הנאמן לא שוכח להגיד את תפקידו ומנחה אותי לייתר זהירות לקראת הביקורת שהבריטים עושים לחיילים ברדתם מהרכבת. לאחר שעברנו את הביקורת הקפדנית בהצלחה, אנו מכתפים את הקיטבג ומרדכי מוביל לכיוון אוטובוסים שיסיענו לתל אביב. בדרך הוא עוצר, מניח את הקיטבג על המדרכה ומושיט לי יד: "ברוך הבא לארץ ישראל". במקום לקפוץ עליו ולחבק אותו לאות תודה, אני מתאפק ולוחץ את ידו בחוזקה ולא מרפה עד שהוא מעיר לי: "חביבי, תשחרר את ידי, אני עוד אדקק לך".

כשהגענו לתחנת האוטובוסים בתל אביב שמחתי לראות את השלטים כתובים עברית. צעקות נהגי הטקסי "ירושלים חיפה חיפה", מוכרי הקרחונים המכריזים על מרוכלתם "אסקימו לימון", כל ההמולה והרעש שכולו נשמע בעברית, היה כצרי לעצבי שהיו מתוחים משך כל הנסיעה. בתל אביב

התייצבו והכל עבר בשלום! כמתוכנן עלינו על המשאיות והתחלנו דרכנו לכיוון טוברוק עם שלושת המשאיות העמוסות ציוד קשר וחלקים. נסענו בכביש מלא מהמורות ובורות מההפצצות של כל הצבאות שנלחמו בסביבה, נאסר עלינו לרדת לשולי הכביש מחשש למוקשים, ובעיקר מפצצות שלא התפוצצו. הכביש היה זרוע משני צדדיו ברכב צבאי פגוע מכל מין, סוג ותוצרת - חגיגה לאספנים ולסוחרים המתכות. את הכל עשינו על הכביש, כולל רחצה, שינה והכנת האוכל. למרות הקשיים, לאחר כשלושה ימי נסיעה, הגענו לעיר טוברוק למסור את המשאיות על תכולתן וכן את נשק השירות בו אבטחנו את המסע.

מרגע זה נחשבנו לחיילים בחופשה עם תעודת מסע לפי נקודת המטרה לאן שחייל רצה. תעודת המסע שלי ושל המלווה מרדכי רוטשילד הייתה פלשתינה א". בעזרת תעודות המסע עלינו על הרכבת למצריים. בקרון היו מותקנים ארבעה ספסלים, כששניים מהם היו מחוברים באמצע הקרון, והחיילים ישבו בהם גב אל גב. אין שהתיישבתי אני מרים את מבטי ועיני כמעט חשכו. מולי מצד שמאל יושב לא אחר מאשר הממונה עלי בעבודה ג'ורג', כך שהברך של רגלינו השמאליות מתחככות זו בזו מתנועת הרכבת. המלווה מרדכי חש במצוקתי, שם את ידו הגדולה על כתפי ולוחש לי "אל תהייה מודאג, לא יעלה על דעתו שזה אתה". למרות דבריו המרגיעים, חשבתי שהנה הוא יקרא למשטרה הצבאית וחלומי לעלות לארץ יתנפץ. כל גופי התאבן ואפילו נמנעתי מללכת לשירותים, שמא תנועות הגוף שלי יסגירו אותי. למזלי הטוב תנודות הרכבת המונוטוניות ערסלה את היושבים לשונה עמוקה, ויכולתי להתרווח במעט ולהפיג את המתח בשרירי.

הגענו לתחנת מסעף רכבות ע"י קהיר, עברנו בשלום את ביקורת הבריטים הקפדנית ועלינו לרכבת הנוסעת לארץ ישראל, ללא נוכחותו של הממונה הישיר ג'ורג'. כשעברנו במדבר סיני עלו בי תהיות: האם זה אותו המדבר שמסופר עליו ביציאת מצריים? המדבר בו צעדו אבותי הקדמונים ארבעים שנה בחום הלוהט ללא רחם? ממה הם חיו וממה האכילו אל עולליהם, הכל בא מן המן שירד מהשמיים? תמיהות ללא מענה. במקורות הרי יש סיפורים שקדמונו חיו ארבע מאות שנה ויותר, הייתכן? אולי בתקופה היא לא חשבו במושגים של שנה בעלת שנים עשר חודשים אלא בסבב של הירח? גם כך זה שלוש שנים ושליש שהם שהו במדבר הלוהט והצחיח הזה.

כל קילומטר נסיעה אנו מתקרבים לגבול ארץ ישראל

מתלאות השואה בגולה לקוממיות בארץ-ישראל

"תחכה בחוץ ליד קצה השדרה של עצי הדקל, זו הקרובה לגדר המחנה ותמתין לסימן ממני, תשתדל לא להתבלט בשטח"

אחרי שריוניות יורקי אש ממקלעים כבדים ומתותחי "טו-פאונדר". בהתקפה זו נפצעו כמה מחברי, אחד מהם קשה בראשו. למרות שהיינו טירונים מול צבא ותיק מצויד ומאומן, הדפנו את ההתקפה בראותנו כיצד חיילי הלגיון אוספים את פצועיהם ומסתלקים מזירת הקרב.

לאחר שוך הקרבות וייצוב שביתת הנשק, זכינו לחופשה קצרה. בשובנו ממנה שובצנו למטה חטיבת יפתח פלמ"ח שבסיסה במחנה סרפנד. במסגרת החטיבה פרצנו לתוך הנגב הנצור והתמקמנו במטה החטיבה סמוך לקיבוץ רוחמה. גם כאן תפקידנו היה לשמור על שדה התעופה המאולתר שהבטיח זרימת הספקה לנגב הנצור וקשר עם צפון הארץ. עיקר השגרה הייתה הגנה אווירית, הגנה על מוצבים (חרבת-אל-מחז), שמירה ופטרולים בדרכי העפר המרובים שקשרו את היישובים בנגב הנצור, גילוי מוקשים שהוטמנו בדרכים ופיצוצם. לאחר שהמצור על הנגב הוסר, החטיבה עלתה צפונה והתמקמה במחנה מנסורה שע"י חיפה.

לאחר חופשה נוספת שובצתי במסגרת גרעין לגדוד שני בחטיבת יפתח פלמ"ח, בתפקיד סייר בפיקודו של רחבעם זאבי, קצין המודיעין של החטיבה המכונה בפי כולם גנדי. בתור סייר עברנו מדי לילה את קווי האויב על מנת להביא ידיעות על הנעשה מעבר לקו, במטרה להכין מבצע רחב היקף לכיבוש המשולש, כולל את כביש ודי ערה. המבצע הוכן לפרטיו וכבר היינו על הרכבים מוכנים לצאת לפעולה כשהגיעה הוראה על ביטולו, הודות להסכם שנחתם ע"י בן-גוריון ומלך ירדן עבדאללה. כל המשולש עבר לתחום מדינת ישראל ללא ירייה אחת.

עם פירוק הפלמ"ח השתחררנו כגרעין המיועד להתיישבות, והעדפנו להתיישב בנגב בקבוצת גבים, שהיה עד הצטרפותנו בקיץ 1949 יותר משלט מאשר משק חקלאי מפותח. כחייל מילואים השתתפתי בכל המלחמות שנכפו עלינו, עד ששחררתי רשמית משירות מילואים.

בגבים, כבוגר ב"ס חקלאי, הוטלו עלי תפקידי משק (ענף המספוא) וביטחון (מא"ז-מפקד אזור בדרגת סגן) וכד'.

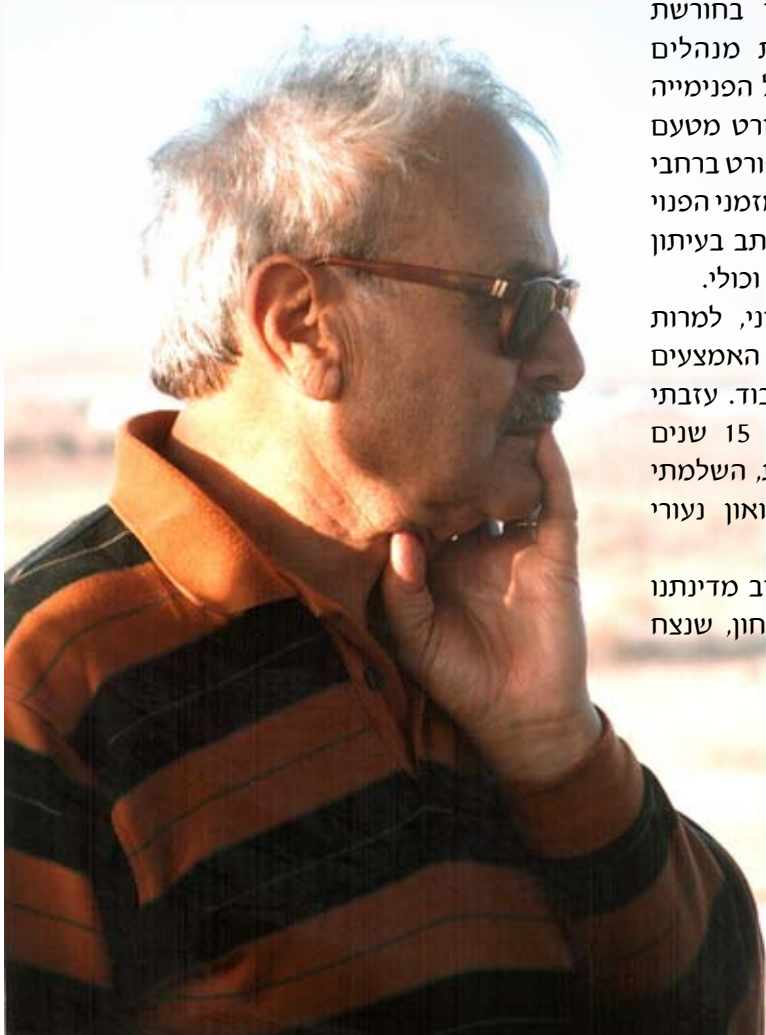
עלינו על האוטובוס שהסיעני לתחנות הראשונה במושב עין-ורד, ישירות לביתו של החייל מרדכי רוטשילד.

למרדכי זוג הורים שעלו מגרמניה, ושפת העברית לא הייתה שגורה בפיהם. מרדכי היה בנם היחיד, שנסע בגמר חופשתו לשרת בצבא הבריטי. השתלבתי במהרה בעבודות המשק ולמרות רתיעתי מהשפה הגרמנית התחלתי ללהג בה לצורך התקשורת אתם. הזוג רוטשילד האציל טפלו בי ברגישות ובמסירות כבן אובד ולא החסירו ממני דבר. חוסר ילדים בגילי בבית ואי ידיעת השפה העברית היו בעוכרי הקשר בינינו, לכן בקשתי מהמזכירות שיעבירוני למשפחה שיש לה ילדים ודוברת עברית. המזכירות פעלה במהירות ועברתי למשפחת זרצקי, משפחה מרוסיה לה היו שני ילדים, בת גדולה ממני בשנה ובן צעיר ממני בשנתיים. עם הילדים ההורים דברו עברית, בניהם דברו יידיש וכשלא רצו לשותף אותנו בשיחם, דברו רוסית. את היידיש הבנתי מתוך מעט הגרמנית שידעתי. הזוג זרצקי נראו כאיכרים לכל דבר ולהם היה משק מפותח, שכלל רפת, לול, עצי פרי, גידולי שדה וירקות. במהרה השתלבתי בהתלהבות ובשמחה כבל העבודה החקלאית, פרט לחליבת הפרות. לזה דרושה מיומנות מיוחדת וחששו שעד שאלמד לחלוב תנובת פרות תרד...

לאחר תקופת התערות והסתגלות, שזכורה לי לטוב, בקשתי העברה למוסד החינוכי בן-שמן שליד לוד כדי לחיות וללמוד עם בני נוער בגילי. אכן עליית-הנוער נענתה לבקשתי, ובמהרה עברתי לבן-שמן. שם במסגר ההגנה חושלתי גופנית ועברתי את אימוני הנשק הראשונים, הייתי חלק ממערך ההגנה על המקום, שהיה מוקף בסביבה ערבית עוינת. רצה הגורל ובתלאות המאבק על הקמת המדינה, בן-שמן הייתה במצור, אין יוצא ואין נכנס. הקשר עם החוץ היה באמצעות מטוס קל (מניצני חיל האוויר העתידי) שעבורו הכשרנו, בעזרת כלים חקלאיים, מסלול מאולתר אותו הפעלנו ועליו שמרנו בעת נחיתת המטוסים והמראתם.

את הכרזת המדינה שמענו בזמן שהיינו במצור שנמשך כ-100 ימים. במהלכם (1.6.1948) גם גויסנו רשמית לצה"ל (מס' אישי 45864). המצור הסתיים עם כיבוש לוד ורמלה ב-1 ביולי 1948. טבילת האש הראשונה שלנו היתה בכפר חדיתה שנכבש מיושביו הפורעים בסערת הקרבות לכיבוש לוד ורמלה. טרם הספקנו לחפור לנו עמדות אישיות באדמה המסולעת, הותקפנו ע"י חיילי הלגיון הערבי שהזדנבו

במקום לקפוץ עליו ולחבק אותו לאות תודה, אני מתאפק ולוחץ את ידו בחוזקה ולא מרפה עד שהוא מעיד לי: "חביבי, תשחרר את ידי, אני עוד אזדקק לה".

ליד עיסוקי, כפי שהוטלו עלי ע"י המשק, יסדתי והקמתי ביוזמה אישית את ענף המכוורת מתוך משיכה מיוחדת לענף המתוק הזה, שהיה בו לא מעט עוקץ בתנאי הנגב הפראיים של אז. בשנת 1950 הקמתי משפחה עם חברתי מרים לבית וייס שהכרתיה עוד בבן-שמן. הבאנו לעולם שלושה ילדים, שזיכו אותנו באחד עשר נכדים ושלושה נינים. זה לא סוף פסוק אלא תחילתו של שבט בני משפחת תשובה, ההולך ומכה שורשים עמוקים באדמתה של מדינת ישראל, לידיעת אלה שרצו להשמידנו.

בשנת 1958, החברה בגבים נקלעה למשבר חברתי חמור. עזבנו את המשק והתקבלתי לעבודה כמדריך חינוכי בביה"ס הימי מבואות-ים שליד מכמורת. שם במשך שלושים שנות עבודה חינוכית, מלאתי תפקידי הנהלה וריכוז. כתחביב הקמתי ליד ביתי במכמורת כוורת שהצבתי בחורשת האקלפטוסים. בשנת 1987, אחרי תחלופת מנהלים במבואות-ים, גם אני עזבתי את תפקידי כמנהל הפנימייה ועברתי לת"א לנהל את המחלקה למתקני ספורט מטעם משרד החינוך. עסקתי בתכנון ותקצוב מתקני ספורט ברחבי הארץ, עד ליציאתי לגמלאות בשנת 1996. מעט מזמני הפנוי כגמלאי הקדשתי להתנדבויות: בארגון ער"ן, ככתב בעיתון גמלאים, בהסעת מתנדבים לעבודה בבית חולים וכולי.

לסיכום, למרות ניסיון האנטישמיים להשמדיני, למרות שמנעו ממני להשלים את לימודי כסדרם, על פי האמצעים הכלכלית המעולים שהיו לאבי, לא הלכתי לאיבוד. עזבתי את הגולה ביוזמה אישית ועליתי לארץ בגיל 15 שנים במבצע מיוחד במינו. הקמתי משפחה לתפארת, השלמתי לימודי תוך כדי עבודה ותרמתי את מיטב כוחי ואון נעורי לתקומת מדינת ישראל.

למרות המהומה המתחוללת בתוכנו מבית וסביב מדינתנו הצעירה מבחוץ, אני מסתכל אל העתיד בביטחון, שנצח ישראל לא ישקר.

איש האשכולות והמורה למופת יעקב גויטע זצ"ל

כתבו: בנימין דורון ויעקב אבטא
אשר זכו להיות מתלמידיו של יעקב גויטע זצ"ל

אשת יעקב אבינו. בבנגאזי נולדו לזוג ראובן ודינה איתם דיברו בעברית. מיד כשהתאפשרה העלייה מלוב, עלו יעקב ומשפחתו דרך איטליה והגיעו לארץ ביום 26 בספטמבר 1948. בארץ נולדו לזוג עוד ארבעה ילדים, עליזה, ששון, יפה ואליהו.

בארץ לימד יעקב עברית באולפנים לעולים חדשים, וכאוטודידקט, המשיך להתעמק בנושאי תנ"ך ולשון, היה גם מומחה בנושאי לוח השנה העיברי (אותו למד עוד בהיותו בבנגאזי מפיו של החכם שמעון אבטא זצ"ל). יעקב היה ידען גם בלוח הערבי והשומרוני.

יעקב גויטע נודע בארץ גם בזכות תיקוני הלשון לקרייני הרדיו והטלוויזיה. בזכות ידענותו הרחבה, הוא השתתף בהצלחה בחידונים רבים, כולל אלה של שמוליק רוזן. נקודה ראויה לציון היא כי גם אחד מבניו של יעקב זכה בתואר חתן התנ"ך העולמי.

עם צאתו לגימלאות, התפנה יעקב לשמיעת הרצאות בלשון ובתנ"ך באוניברסיטת ת"א, וסייע למרצים בידיעותיו הרבות.

יעקב נפטר בארץ בשנת תשנ"א (1991) ותלמידיו לשעבר מבית הספר "תלמוד תורה" אשר מאוד הוקירו אותו, ערכו ב-4 בנובמבר 1991, במלון דן פנורמה בתל-אביב, ערב מיוחד לזכרו ולזכר המורים המעולים שהיו בבית הספר, כולל אותם המורים המופלאים שהיו חיילים בבריגאדה היהודית ואשר התנדבו במלוא מרצם להנחלת חינוך עברי נאה לתלמידי "תלמוד תורה" בבנגאזי.

צוות מורי בית הספר העברי בבנגאזי כולל החיילים העבריים מארץ ישראל והמורים מבני הקהילה שהוכשרו ע"י החיילים כעתודה

יהדות לוב זכתה למספר מכובד של משכילים מחוננים, ביניהם המורה עתיר הידע יעקב גויטע זצ"ל, אשר ניהל את בית הספר העברי 'תלמוד תורה' בבנגאזי.

יעקב גואטה עם רעייתו

יעקב נולד בבנגאזי בשנת תרע"ז (1916), בשבוע פרשת "ויצא יעקב" אשר על פיה נקבע שמו.

כבר בנעוריו היה ציוני נלהב, למד עברית על בורייה וחקר ביסודיות את מקורות השפה, זאת בנוסף ללמודי איטלקית, לטינית, אנגלית, צרפתית, ערבית, לאדינו, ארמית ועוד. הוא גילה סקרנות רבה בתחומים שונים, הרחיב את השכלתו הן במקרא ובמסורת היהודית והן בתרבויות אירופאיות ומערביות.

יעקב גויטע ביחד עם החייל יעקב בן עמי ותלמידי כיתה ג' בבית הספר העברי

בסוף שנת 1942, נכבשה בנגאזי ע"י הצבא הבריטי אשר מיגר את הצבא הגרמני החל מהקרב של אל-עלמין. לבנגאזי הגיעו גם חיילי הבריגדה היהודית מארץ ישראל אשר שירתו בצבא הבריטי. יעקב היה בין מקבלי פניהם של חיילי הבריגדה ויחד איתם הוחל בהקמת בית הספר העברי תלמוד תורה, כמעט יש מאין מאחר וטרם שב לעיר חלק ניכר מיהודי בנגאזי אשר הוגלו למחנות הריכוז ג'אדו, גריאן ברגן בלזן ועוד.

כששבו לבנגאזי גם בני העיר בעלי נתינות בריטית שנשלחו למחנות הריכוז בגרמניה, הם נתקבלו בהערצה ע"י יעקב ובהמשך נוצר הקשר הראשון עם משפחת כלתו לעתיד ג'וליה, נכדתו של הצדיק הידוע ר' ציון לביא זצ"ל ובתו של ר' אליהו לביא זצ"ל. הזוג נישא בשנת תש"ה (1945) ויעקב הוסיף לשמה של גוליה את השם מהתנ"ך - לאה שהייתה

בלובידה בנהריה

יהודית אנושי-סמיה, מייסדת ומנהלת התיאטרון
הלובי בנתניה עם גיטה ראובן

ד"ר בן גד, יעקב גואטה (זינגו) והשחקנית גיטה ראובן

ד"ר בן גד, לאחרונה קונסול ישראל במיאמי

שמחת הגברים בבלובידה...

קובי ראובן, בעל קול "בריתון" חם

...והנשים מוחאות כף

שירה ספונטנית "דרבוקה וג'מאעה" בנהריה

האולם מלא מפה לפה בקרלטון בנהריה

חודש ניסן והחגים שלו

כתב: ד"ר זבולון בוארון

כתוב על עשיית בגדי הכהן בסיפור עשיית המשכן, שבגדי הכהן נעשו בידי בצלאל ואחיסמך (שמות לה,ה): מלא אתם חֲכָמָה לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכַת חֹרֶשׁ וְחָשֵׁב וְרָקֵם בְּתָכְלֶת וּבְאַרְגָּמָן.

כלומר הבגדים היו רקומים (באיטלקית אומרים: ricamato). אם כן, על שם הבגדים של הכהן נקראת הבסיסה של ר"ח ניסן **"בסיסת אלמרקומה" הבסיסה של הלילה הזה היא אפוא לכבוד הקמת המשכן שהוקם בא' בניסן, כמו שכתוב בחומש שמות מ, יז: וַיְהִי בַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַהוּא הֻקְּמוּ הַמִּשְׁכָּן.**

כותרת מוזרה הכתרנו בה את דברינו, אולם תיכף תתבאר המשמעות.

עשרות מצוות אנו מקיימים בליל התקדש חג הפסח סביב "הסדר", ואין אנו מתכוונים למנותם כאן, הרוצה לקרוא את הרשימה הארוכה, ימצא אותה בהגדת "ערב פסח", שאחיו יוצאי לוב משתמשים בה, לפני הציור של הקערה (אסאבאת).

על אף המצוות הרבות שאנו מקיימים בלילה הזה, המצווה המרכזית והחשובה היא מצוֹת עֲשֵׂה של "קריאת ההגדה" וסיפורה לילדים היושבים סביב השולחן. ככתוב בתורה: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּצֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם (שמות יג, ח).

אך הדבר אינו פשוט: הילדים משתתפים גם הם בהכנות לחג, כל אחר כפי יכולתו, והחשש הגדול של המבוגרים הוא, שהילדים בטרם תחילת הסדר יתחילו לנמנם ולהירדם. אם כך מה נעשה? חייבים למצוא פתרון.

הפתרון הוא ב"הצגה", המחזיקה את הילדים בעירונותם מתנחים, מזדהים עם אירועי הלילה הזה ומשתתפים בכל הפעולות.

"ההצגה" אינה הצגת יחיד, יכולים להשתתף בה הרבה ילדים, כשכל אחד יכול לקחת חלק במלל, בויכוח, במשא ומתן שבין בני ישראל ובין פרעה והמצרים. זה אחד האמצעים שבו אנו מחזיקים את הילדים ערים בלילה הגדול הזה.

להלן הצעה מפורטת להצגה:

ילד (או ילדים) רואים את מנחה הסדר מחזיק את המצה העליונה ושואלים:

שאלה: מה אתה הולך לעשות?

תשובה: להדגים לכם את אופן קריעת ים-סוף.

שאלה: אבל זה היה מים ואתה מחזיק דבר מוצק.

בליל ראש חודש ניסן נהגו יהודי לוב להתאסף משפחות משפחות ולציין את ראש החודש בחגיגת "לבסיסה". מהי חגיגה זו? מה משמעותה? ובאילו מועדים אחרים עושים אותה?

החגיגה מאופיינת בהכנת קערה גדולה של קמח גרגרי חטים קלויים, שמן זית, תמרים, מיני מתיקה, ויש המהדרים לקשר בין חג לחג ולהוסיף על הקערה מה שנשאר מן העוגות, העוגיות, המקרוט והדבלה שנתקבלו או שנשלחו בחג הפורים במסגרת "משלוח מנות".

בשעה שהמשפחה יושבת סביב השולחן, לוקח הגדול שבבית את מפתח הבית, טובלו בתערובת של הבסיסה וכל המסובין אומרים את המילים האלה:

"יא פ'תאח בלא נפ'תאח, ויא עטאי בלא מנא, ארזקנה וארזק מנא". ותרגומם החופשי:

"הפותח בלי מפתח והנותן (אתה ה') 'בלי טובות' (נותן בלי הדגשת הטובה שעשה), תן לנו ולכל הסומכים על שולחנו (קרובינו, בנינו בנותינו וכו')".

מתי נוהגים לעשות בסיסה מלבד בר"ח ניסן?

מי שעובר לבית חדש, מי שיוולדת, מי שפותח עסק, מי שהצליח בלימודיו או בעסקיו וכל כיוצא בזה - עושים בסיסה, או מפזרים גרגרי חיטה, או מכבדים את הבאים לברכם בטעימת בסיסה. כל זה הוא סימן וביטוי לאיחולים טובים להצלחה, להרבה ילדים, לעושר ולכל מילי דמיטב.

ועתה לשאלה: מה פירוש השם "בסיסה"?

אין מילה זו באה מן הלשון הערבית, כפי שאפשר היה לחשוב, ואף לא בעברית המקראית. מילה זו מקורה, **כנראה בלשון היוונית, ודרך הארמית הגיעה לעברית החדשה.** (בסיס המשולש...).

משמעה בארמית כמו בעברית **ביסוס, ייסוד, חיזוק וכדומה.** וזה מה שמאחלים לבעל השמחה.

בתיאור מעשה המשכן התורה. מספרת לנו **על משה רבנו: וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כָּנוֹ נְחֹשֶׁת...** (שמות לח, ח).

ומתרגם אונקלוס בארמית: **וַעֲבַד ית כיוור דנחשא וית בסיסה דנחשא.** מכאן אנו מבינים מה המקור למילה "בסיסה".

שונה הבסיסה של ר"ח ניסן הנקראת בפי אבותינו **"בסיסת אלמרקומה".**

הבנו את משמעות המילה "בסיסה", ומה עם "אלמרקומה"? מהי משמעות "אלמרקומה"? גם כאן אנו זקוקים לתורה:

**וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לֹא-לֵהִיכֶם בְּאַרְצְךָ:
(כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֲבַת (=אלוהי) מִצְרַיִם וְזָבַח
לֵה' א-לֵהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת תוֹעֲבַת מִצְרַיִם לַעֲיִינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּנוּ?!**

מסיימים את הסדר באכילת המצה שהחבאנו לאפיקומן, ואנו אומרים קודם אכילתו "זכר לקרבן פסח שהיה נאכל על השבע".

ומה פירוש המושג "אפיקומן". לאמיתו של דבר מילה זו לקוחה מן היוונית, שמשמעה במקור מסיבת שעשועים שבסוף הסעודה. כוונתנו באכילת האפיקומן לסיום סדר הפסח.

עשר המכות

בעניין שפיכת יין ומים כשקוראים את עשר המכות, יש טעמים קבליים המובאים בספרים שונים. לדוגמה בספרו של ר' אבר'ך המוזכר לעיל מובאים טעמים קבליים שונים. כגון שפיכת מים ל"קליפה", שלא תקטרג עלינו... (עיין שם בעמודים שלז-שלט).

אמרות וביטויים

והרי כמה פתגמים השגורים בפי אחינו יוצאי לוב באירועים שונים ושנלמדו מן ההגדה:

ותנעז אלמצוה עליהם – תתחבב עליהם המצוה

מקבול ומרצ'י – מקובל ורצוי

בייץ' כיף פסח – לבן כמו פסח

לעיט פ'י שפוך – המצפה להערות או לצעקות בשל

מעשה שלילי שעשה, אומרים לו: "חכה חכה הצעקות ב"שפוך". הכוונה: אתה צפוי לקבל צעקות גבוהות ביותר בשל מעשיך".

וצל לגאל ישראל – מי, שלאחר צפייה ארוכה ומתח רב, הגיע למחוז חפצו אומרים לו: "הגיע לגאל ישראל", סיים בהצלחה, כשם שקורא ההגדה הגיע לסיום.

פסח לקויצח – פסח הקשה

בין אללאי לפסח – ההבדל בין פסח לתשעה באב

פסח אלמזיאן וסוכות אלמסראר – פסח היפה בשל נקיונו, וסוכות הנעים בשל חוסר החומרות שבו.

תזכו לשנים רבות, טובות ונעימות, אתם וכל אשר לכם!

תשובה: נכון! המים בים סוף הפכו מנוזל למוצק, וא-להים הפך את המים שבים למוצקים כמו גושי קרח עצומים, חתר אותם והעביר ביניהם את בני ישראל.

המנחה שואל: האם אתם זוכרים, היכן מתוארים הדברים? **ילדים:** בשירת הים, שמות פרק טו.

מנחה: צטטו פסוק: **"והמים להם חומה"; "וברוח אפך נערמו מים נצבו כמו נד (חומה) נוזלים", "קפאו תהומות",** ועוד ועוד.

אמצעים אחרים שבהם יוחזקו הילדים ערים הם אלה:

א. הרמת הקערה וסיבובה על ראשי המסובין, וכך כותב רבינו אברהם כלפון זצ"ל בספרו "לקט-הקציר" עמ' שלד: **"בליל פסח נוהגים להגביה הקערה שיש בה המצות ולסבבה על ראשי התינוקות (הילדים) כדי שישאלו",** ואז נוכל לענות להם "עבדים היינו...". מאותו טעם כותב ר' יוסף קארו בשולחן ערוך סימן תע"ב, סעיף טז:

ב. מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו...

ג. מאותו טעם נוהגים אחינו האשכנזים "בגניבת האפיקומן" – ופדיונו...

"גניבת" האפיקומן ומשמעותה

בקערה של הסדר אנו שמים בין היתר זרוע כבש ומולו ביצה מבושלת. מדוע?

כל מעשינו בלילה הזה הוא "זכר ליציאת מצרים". כשיצאו אבותינו ממצרים, ה' בחן אותם אם הם ראויים להיגאל. מטרת הבחינה הייתה, לבדוק אם הם מוכנים להסתכן בשחיטת אחד מאלוהי מצרים, הוא הכבש, המסמל פריון, כמו שמשיב משה להצעת פרעה בשאלה-תמיהה:

(כא) וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לֹא-לֵהִיכֶם בְּאַרְצְךָ: (כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֲבַת (=אלוהי) מִצְרַיִם וְזָבַח לֵה' א-לֵהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת תוֹעֲבַת מִצְרַיִם לַעֲיִינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּנוּ?!

זכר לעמידתם של בני ישראל, ה' ציווה אותם לכל הדורות להקריב קרבן פסח כל שנה. כיון שהיום אין לנו בית מקדש, אנו שמים בקערה זרוע, זכר לקרבן פסח.

ומה היה, כשכבש אחד לא הספיק לכל המסובים בליל הסדר?

לזה הקריבו קרבן אחר שנקרא "קרבן חגיגה", וזכר לקרבן חגיגה אנו שמים ביצה.

בימי אבותינו, כשהיה בית המקדש קיים התחילו באכילת קרבן חגיגה וסיימו באכילת קרבן פסח. בזמננו אנו

זכרונות מדר ביבי

כתב: ז'אק ארביב

מחברי הקהילה. גברת נינה חלפון המתגוררת כיום בנתניה, נולדה וגדלה ליד דר ביבי, אביה שימש כחזן בבית הכנסת, והיא כילדה בילתה שם לעיתים קרובות. זכרונה של גב' חלפון, מהמקום, כה חד, עד אשר, לפי בקשת החוקרת רוזמרי אשל הצליחה לשחזר את מפת המקום המצורף כאן לעיונכם. געגועיה של גב' חלפון הביאו אותה לכתוב גם את השיר המרגש המצורף. גם אחרי העליה הגדולה מלוב בשנים 48-50 אנשים המשיכו לפקוד את דר ביבי, ושמרו עליו באהבה בני משפחת מנתין והיה נהוג לבקש מהבן הבכור של משפחת ארביב להיות נוכח בבית הכנסת בתקופת הימים הנוראים. אחרי מחלתו של אבי, החובה נפלה עלי, ואחרי הבר מצוה שלי, נכחתי מספר פעמים בתקופת החגים, במסירות אך לא בהצטינות.

אהרון אגבני ארביב אשר כונה על ידי הערבים ביבי סמונה, היה דמות בולטת בטרופולי של המאה ה-19. ביבי ארביב היה ידוע כנדבן אשר תרם לקהילה חלקת אדמה, להגדלת בית הקברות של הקהילה. אחד המבנים החשובים לקהילה הקרוי דר ביבי – על שמו של בעל הבית מר אהרון אגבני ארביב עמד בעיר העתיקה של טריפולי. הבית שימש כמעון משפחת ארביב עד שעזבו אותו לטובת בנין חדש שנבנה בסגנון קולוניאלי ומוקם ברחובה הראשי של טריפולי. אל הבית הישן שהיה ממוקם ב"חרת אל כבירה" צריך היה לעלות בגרם מדרגות אל הקומה הראשונה, אך הבית היה גדול ומרווח עד כדי כך שהאולם המרכזי שימש את הקהילה כבית כנסת. במרכז האולם עמדה התיבה וסביבה ישב הקהל. חלל האולם היה מעוטר כולו בעץ וארון הקודש מעוצב בתחרטים ובו מספר ספרי תורה עתיקים שכולם הוקדשו לזכרם של הנפטרים במשפחת ארביב. חשיבות מיוחדת היה לחדר מרווח שהיה צמוד לאולם בית הכנסת. המקום נקרא בפי אנשי הקהילה "אישית דר ביבי" ובעצם שימש כשיבה, מקום לימוד ובעיקר ספריה עשירה ובה מספר גדול של ספרי קודש ולימוד שהגיעו ממקומות שונים והודפסו בבתי דפוס רחוקים וחשובים, באותה תקופה, בעולם. על פי רישום שעשו האיטלקים בשנת 1926, מי שהיה אחראי על הספריה הוא מר שאול תשובה. בשנות ה-50 של המאה ה-19 הגיעה ללוב רב מכובד מאמריקה, אשר חקר את הכתבים בספריה, בהתרגשות וקפדנות קיטלג את כל הספרים על פי תוכנם, היכן הוצאו לאור וגילם. על פי מחקרו ניתן להבחין כי מקורות הספרים מערים מרכזיות כמו וילנה, ברלין, פראג, אמסטרדם, איזמיר, ליבורנו, ונציה, פירנצה, קונסטנטינה, סלוניקי, פיזה, טוניס, ירושלים ועוד. שני הספרים העתיקים ביותר הם ספר משנה מהמאה ה-16 וספר תורה שהודפס בונציה ב-1600. למרות שכבר למעלה מ-50 שנה לא פקד את המקום המיוחד הזה, אף יהודי, ולא ידוע מה עלה בגורל המקום הספרים והחפצים שהיו בו, זכרוננו חי עדיין אצל רבים

ביקור ד"ר יואב רוזן מנהל משרד המדע תרבות וספורט,
גב' בטי דן, מנהלת מחלקת מורשת ומר אלי רוקח עוזר השר

קשר הקהילה עם צה"ל ביקור חיל האוויר

ביקור חיל הים

חסדאי אבן שפרוט

ערך וכתב: ציון חלפון

שני הצדדים עלו על גל העוינות הקיסר שלח משלחת גדולה שבראשה עמד יוהאנס ראש הנזירים בלותרניגיה וחסדאי הזדרז לפגוש את יוהאנס ברוב אומץ ותבונה שכנע חסדאי את יוהאנס לשנות מילים מסויימות במכתבו של הקיסר ואז זה היה מכתב שלום והמשלחת תהיה משלחת שלום. בדבריו כותב יוהאנס בספר זכרונותיו: "מעולם לא ראיתי אדם בעל בינה דקה כל כך כבינת חסדאי היהודי".

בדיוק באותה שנה (956) יצא חסדאי בשליחות מדינתו אל נסיכות ליאון שבצפון ספרד לשם כריתת ברית פוליטית עם סנשו שליט ליאון ונראה שהביקור והברית לא היו לרוחם של הבכירים והאצילים שבנסיכות ליאון, וכעבור שנתיים לערך גורש סנשו אל הנסיכות נאבארה הצפונית לליאון שם הוא שהה בעיר הבירה פמפלונה אצל סבתו טוטה כיון שבינתיים חלה סנג'ו וחש ברע קפץ מיד חסדאי לנסיכות נאבארה לעיר פמפלונה כרופא ובמטרה לרפא את המלך. בפמפלונה סדר חסדאי עסקה מסחרית שבאמצעותה יקבל עבד אל רחמן 10 מבצרים ובתמורה הוא יחזיר את סנג'ו לכסא הממלכה בליאון ויטפל במחלתו עד אשר ישוב לאיתנו. במסע ניצחון מפואר הוביל סנג'ו וסבתו אל קורדובה שהיוותה את מקום ההתרפאות. באותם ימים היו לחסדאי שני חצרנים משוררים דונש בן לברט ומנחם בן סרוק והשנים האלה תארו בשירה ובחרוז את הצלחתו זו של חסדאי.

ג. בחצרו של עבד אל רחמן, שוטטו רק אלה הקרובים ביותר אל סודותיו של המלך וחסדאי היה מן הקרובים שבקרובים, אותם יחידים שתמיד התחממו מקרבתו של המלך נקראו: "אל כאצה" כלומר: "המיוחדים" וחסדאי היה אחד מאלה ואי אפשר לערוך כל מסיבה מפוארת מבלי שחסדאי יהיה נוכח בה וא"א לערוך כל דיון ממלכתי או ישיבת שרים מבלי שחסדאי יהיה שותף בהם.

אע"פ שרוב המתהלכים בחצר היו מוסלמים האווירה השולטת בה היא בינלאומית, עבד אל רחמן עצמו היה אדם סובלני מאוד ומעביר על מדותיו, הוא אהב מאוד דברי שנייה משלים חדודי לשון וחכמות הגיון וברוח שכזו חסדאי נצח "על המלאכה", ובספרד של עבד אל רחמן השלישי שכחו היהודים שם שהם בגלות ועל אותם החיים המשופעים אושר כותב משה אבן עזרא:

איך אהיה דואג

ואשמע קול מים וקול זמיר!

איך אתעצב ובצל הדס אשב

ונצני גן לי יצוע?

חסדאי היה עשיר, מכובד מאוד קרוב למלכות ומאושר, ובכל

א. עם סגירת שערי הישיבות נהרדעא, סורא, מחוזא ופומבדיתא על אדמת בבל וביחוד עם סוף תקופת הגאונים, החלה להתגבש על אדמת ספרד תרבות עברית חדשה המאופיינת בתפיסת עולם כמעט שונה מזו הקודמת לה. מן המאה העשירית ומעלה ספגה תרבות זו אל תוכה השפעות זרות מתקדמות לפי רוח הזמן והמקום. במאות השמינית, התשיעית והעשירית היתה ספרד מחולקת לנסיכויות רבות שונות ומגוונות וכל אחת מאלה נאבקה עם שכנתה על תוספת שלטון, מן הבחינה הדמוגרפית אפשר לראות בספרד יסודות אנוש קדומים, שבטים עתיקים נוודים ממרכז אירופה, ויסיגותים ונדלים ועוד. שבטים ערביים מצפון אפריקה ומחצי האי ערב וכן גם יהודים. יש לציין כי המלחמות בין האיסלם והנצרות על הרצון לשלוט על אדמת ספרד לא חדלו ולא פסקו, משנת 711 והלאה רוב רובה של ספרד היה בידי המוסלמים ואלו עם ראשית המאה ה-11 התחזקו הנוצרים והחלו במסעות כבוש.

ב. באמצע המאה העשירית בימי שלטונו של החליף עבד אל רחמן השלישי 961-912 אפשר לציין תקופת זהר לשלטון האיסלם בספרד. לחליף זה יצאו מוניטין בכל רחבי אירופה וממלכתו היתה פשוט מעצמה אדירה שחלשה על חלק גדול משטחו של חצי האי האיברי. חצרנים רבים מאד שמשו את כל צרכי ממלכתו של חליף זה, ומבין כל אלה שאינם יהודים בלט במיוחד אבו יוסף חסדאי אבן שפרוט 970-910 איש זה התפרסם בכל רחבי ספרד ואירופה כרופא מומחה שיועד לנצח הרבה מחלות. כותבי הקורות אף ציינו בכתביהם שרופא זה המציא את התרופה המצילה אדם והיא באה נגד כל ארס ורעל, חולים רבים נתרפאו ע"י חסדאי ושמו יצא לתהילה בכל הארץ. החליף עבד אל רחמן מנה אותו לרופאו האישי ובתוך תקופה קצרה לרגל חריצותו חכמתו הרבה וכישרונותיו מינה אותו לשר האוצר ומתפקיד זה עבר לאחר מכן לתפקיד שר החוץ ולשגרירו האישי של החליף. בתפקידים אלה הוא טפל בהצלחה רבה בכל העניינים הדיפלומטיים עם כל מדינות אירופה. בחצרו של החליף הועסק במשך זמן רב בתרגומם של ספרי מדע שונים. בכח בקיאותו בלשונות העמים ובשפות הזרות. ביחד עם רוב תבונתו ואופיו החיובי היה נשלח כמעט ברוב הזמן כמתווך דיפלומטי במשאות ומתנים עם שליטים זרים מלכים, קיסרים ונסיכים ובאופן הזה ובצורה הזו השפיע מאוד על עניני הפוליטיקה החיצונית של עבד אל רחמן, בשנת 956 למשל נתגלע סכסוך מדיני ודתי בין קיסר גרמניה ובין עבד אל רחמן שלח מכתב לקיסר גרמניה ובו הוא מעליב את הדת הנוצרית כדברי תשובה למכתב שלח קיסר גרמניה גם הוא מכתב המשמיץ את האיסלם ובינתיים

"מעולם לא ראיתי אדם בעל בינה דקה כל כך כבינת חסדאי היהודי"

מתוך מופע דוד ד'אור

"... והמלך עבד אל רחמן שמח שמחה גדולה שאין היהודים באנדלוסיה צריכים עוד את אחייהם החכמים שבבל..."

זאת דאגת בני עמו היתה בלבו תמיד הוא שלח שליחים לבבל לא"י, לאיטליה, לקיסרות הגרמנית ולמקומות רבים אחרים בעולם. השליחים היו חייבים לספק לו אינפורמציה מלאה ומעודכנת. מדרום איטליה למשל ספרו לו השליחים, כי שם מנסים לנצר את היהודים בכח הזרוע, בכפיה ובאימים. חסדאי בקש מהלני בתו של הקיסר הביזנטי להתערב לטובת קהילת היהודים שבדרום איטליה וכן כתב מכתב לקיסר כי הוא אינו פוגע בנוצרים שיושבים בספרד וכן הם חייבים לעשות שלא לפגוע שם ביהודים, חסות תחת חסות.

כאשר שמע חסדאי על ארץ כוזר, אשר מלכה וכל תושביה היו יהודים, אחז מיד את הקולמוס בידו וכתב:

"שם ארצנו שאנו חיים בה, בלשון הקודש "ספרד ובלשון שליטי הארץ, אנדלוסיה ושם עיר הבירה קורדובה, ארץ ספרד, שמנה היא, רבת מים ונהרות, ארץ דגן ותירוש ויש בה כסף, זהב, נחושת וברזל..... ואם ידעתי כי אמת נכון הדבר, הייתי מואס בכל כבודי ועוזב את כל גדולתי פה אושרי ועשרי ומשפחתי והייתי אף רץ מהר אל גבעה ביבשה ומחוף אל חוף בים עד אשר אבוא אל אדוני המלך אל המקום אשר הוא חונה שם....."

במילים נרגשות ביותר ובלב מלא געגועים ואהבה נכספת למלכות ישראל ולגאולת ישראל הוא כתב את מכתבו הארוך והמלא רוח אדם. חסדאי הוא איש חי רב פעלים, איש יצירה ומעשה, חכם מאוד, איש בונה חברה ורואה את הנולד, דיפלומט ממולח ואיש מדע, הוא נצל הרבה מאוד מכספו ואת מעמדו כדי לטפח את התרבות היהודית בספרד, הוא היה שותף פעיל במעבר המרכז הרוחני של בבל להיותו בספרד. פתח ישיבות ובתי לימוד ודאג דאגה עמוקה לרוחנתם הכלכלית של כל התלמידים.

החכם והמקובל אבן דאוד בספרו "ספר הקבלה" הוא כותב:

"... והמלך עבד אל רחמן שמח שמחה גדולה שאין היהודים באנדלוסיה צריכים עוד את אחיהם החכמים שבבל..."

סופרים ערבים בעלי שיעור קומה כתבו על חסדאי דברי תהילה מרגשים ביותר מפעליו יחסו לתרבות, למדע, לחכמה, לשירה ולבנין רוח האדם נזכרו ותוארו בהרבה ספרים וכן כותב בן לברט עליו: "ברב חכמותיו וערמוניותו ברב תחבולותיו ובחלקת לשונו, לאומים נחפזים ורצים גיבורים נפחדים אליו באים וכל מלך יחרד מכסאו ירד ואיליו לספרד משגר דורונים במזרח ובמערב שמו גדול ורב ובני ערב ונוצרים בחסדו נדברים".

סיפורה של עליה

כתב: משה זיגדון (זיגי)

משפ' זיגדון והכלב בשכונת מונטיפיורי 1945

אימצה מיד.

לאחר כשנתיים הגיע רב אחר שטען לשבעה ימים והחלפת מים כבעבר. אימי הודיעה שאם שנתיים היו כלי הזכוכית כשרים לפסח, היא תמשיך כך ולא מעניין אותה מה אומר הרב החדש. הצהרה נוספת שלה היתה בנושא של נסיעה ברכב בשבת: במידה ויהיה איזה רב שיתיר זאת, היא תהיה הראשונה לנסוע. כזאת היתה אימי, שומרת את המסורת באדיקות אולם ליברלית מאד במעשיה ומחשבותיה.

אז ב-1936, הם משאירים הכל מאחור, נוסעים אל ארץ החלומות. החלום קורם עור וגידים, מתגשם. כדרכו של עולם, כאשר מתעורר לו האדם מחלום גדול, חלום חייו, הוא פוקח את עיניו אל המציאות היום יומית, אל המקום החדש הבלתי מוכר, אל בעיות הקיום, הפרנסה, חיפוש בית לגור בו והדאגה לילדים. הוא מוצא את עצמו בבוקרו של יום מול הצורך להתמודד עם כל אלה וכל זאת מסתייע בידו בעזרת האמונה באל, הרצון להגשמת הציונות במלוא מובן המילה, האופטימיות, אשר חברו להם יחדיו בכח המניע לרוץ קדימה ולהסתדר.

תחנתם הראשונה של הורי היתה בעקיר, הלא היא מזכרת בתיה של היום. המקום היה מעוזם של אנשי האצ"ל באותה תקופה, הרוח הציונית שררה בכל פינה. אחד מאנשי האצ"ל, יונה פדהצור שעלה מטריפולי באותו גל עליה, נעצר והוגלה לאריתריאה בפקודת השלטונות הבריטים. במזכרת בתיה, פגשו הורי במשפחת שוילי, מרדכי וריחנה ז"ל, אנשים נפלאים ויקרים אשר פתחו ביתם לרווחה מבלי שהכירו אותם קודם לכן. אני הגעתי לעולם באותה עת. אימי וריחנה שוילי ז"ל, שהיו בהריון, שכרו להן חדר ברמת גן ובהגיע המועד, ילדו שתיהן, בת לריחנה, אני לאימי.

אימי וריחנה נהיו חברות בנפש, אולי מפני שריחנה היתה טיפוס מאד דומה לאימי. יותר מאוחר, בעידן הטלפונים, כאשר הייתי מנסה להשיג את אמי והקו היה תפוס, ידעתי שהיא מדברת עם חברתה. לפעמים השיחה היתה נמשכת כשלוש עד ארבע שעות וזאת לעיתים קרובות! היו להן אין ספור סיפורים שסיפרו אחת לשניה, בדיחות, רכילויות ולא ברור לי מה היה להן לדבר שם כל כך הרבה, כאחיות תאומות. גם בגיל מאד מבוגר שתיהן היו צלולות, חדות מחשבה, עם זכרון שלא היה מבייש את הצעירים של ימינו.

כשהתקבלה הבשורה על הגעת האישור לעליה לארץ, הסרטיפיקט הנכסף, לא היה אדם מאושר מאבי ז"ל. אבי, אברהם (בירו) ואימי רחל (בלה) ז"ל בהיותם ציונים בנשמתם, הגישו בקשת עליה לארץ בראשית שנות השלושים. הם חיו בהמתנה ליום המיוחל לאחר שמכרו את מירב מחפצי הבית וכפי שנאמר, ישבו על המזוודות והמתינו עד לקבלת האישור אשר הגיע סוף סוף בשנת 1936.

הזוג הצעיר והיפה, מטופל בשתי בנות ותינוק שזה עתה נולד, אורז את מעט המטלטלין שנשארו. בשארית כספם הם רוכשים כרטיסים לאניה שתוביל אותם מטריפולי לארץ, כאשר הם מותירים אחריהם משפחה, הורים, אחים ואחיות, חברות וחברים, בית, מקצוע, חיי תרבות וקהילה, את כל החום שמעניקה לך סביבת מגורין. הם משאירים הכל מאחור, נוסעים אל הבלתי נודע, אל ארץ הכיסופים, הגעגועים והחלומות, ארץ ישראל, ארץ הקודש. הנה סיפורם, סיפור יהודים מלוב ולפני הכל, הדמויות.

אבי היה ציוני נלהב ברמ"ח איבריו ובשס"ה גידיו, חבר בארגון בן יהודה בו למדו בין היתר את השפה העברית והוא נאחז בה כל כך שסרב מכל וכל לשוחח בשפה האיטלקית או הערבית שהיו שגורות בפיו.

הורי תמיד אהבו להעניק, לעזור ולסייע. אבי היה איש מעש, שבשקט האופייני לו, "לא נכנס לנשמתם של אנשים", לא כפה דבר על איש. הוא תמיד יצא מביתו לבוש בצורה האלגנטית ביותר, בחליפה עם עניבה תואמת ומגבעת לראשו.

אימי לעומתו היתה אשה מאד דינמית, חדת מחשבה ובעלת תגובה מהירה, תמיד מעודכנת בכל המתרחש בארץ ובעולם ומכאן בעלת עמדות פוליטיות ברורות, תמיד אופטימית. לעולם לא שמעו ממנה טרזניה כלשהי. טעמה האומנותי הדהים אותי כל פעם מחדש, היא ידעה לנתח אומנים מתחומים שונים, מבלי שלמעשה לא למדה אף פעם אומנות. תמיד סובבו אותה אנשים, כולל צעירים, שרצו לשמוע מוצא פיה, הלצותיה ובדיחותיה.

כאשה שומרת מסורת היא ידעה גם להיות מאד ליברלית. לקראת הפסח לדוגמא, הכשירו את כליה הזכוכית ע"י הצבתם במיכל מים במשך שבעה ימים כאשר כל יום היה צורך בהחלפת המים. יום אחד חזר אבי מבית הכנסת ובשר שהגיע רב האומר שמספיק להניח את כלי הזכוכית במים שלושה ימים ואין צורך להחליפם. כמובן שזאת היתה הקלה שאימי

בחצר ביתי בשכונת מונטיפיורי בגיל 6 לערך ליד שיח היסמין (פֶּלֶה) בערבית

"למרות הקשיים אנו מסתגלים, מתרחבים ומשדרים אופטימיות במכתבים ששולחת אימי לקרובים בטרופולי".

החיים בארץ ללא תעסוקה לא היו קלים כלל ועיקר, אולם הנפש חדורת האמונה הציונית והאופטימיות שליוו את ההורים לכל אורך דרכם נתנו להם את הכוחות הנפשיים להתמודד עם הקשיים. בחיפוש אחר מקורות פרנסה אפשריים, הם נדדו ממזכרת בתיה לשכונת מונטיפיורי, שם גרו מספר משפחות מיוצאי לוב. הם שכרו צריף ללא חשמל, בן חדר אחד ומטבחון. בחצר, בית השימוש היה ממוקם מעל בור ספיגה.

בשכונה, המשפחות הטרופוליטאיות ניסו ליצור חיי קהילה ושמירת המסורת של העדה. בעבודת כפיים, פשוטו כמשמעו, הן הקימו בית כנסת. בסיום יום העבודה, כל אחד בעיסוקו היה מגיע למגרש הבניה, מטה כתף, עובד בחומר ובלבנים ומסייע בהקמת הבית עד להשלמתו, בית כנסת לתפארת העומד על תילו עד היום. זוכר אני בערגה את התפילות של ילדותי, את הזמירות, את המאבקים הקוליים בין קוראי הזמירות בחגים, תפילת הנעילה בכיפור עם "אל נורא עלילה" ותקיעת השופר הנכספת בסיימה.

למרות הקשיים אנו מסתגלים, מתרחבים ומשדרים אופטימיות במכתבים ששולחת אימי לקרובים בטרופולי. באחד מהם למשל, היא הניחה אשכולית על דף נייר ושרטטה את היקפה בהתרברבות מסויימת על גודלן של האשכוליות בארץ הקודש. יתר בני המשפחה מטרופולי היו בטוחים עד לרגע עלייתם, שהורי חייו ברווחה ובעושר, סיפור האשכולית והמכתבים משכונת מונטיפיורי, (הר פרחים באיטלקית), נתנו להם להניח שמדובר לפחות במקום כמו סביון של ימינו. מה רבה היתה תדהמתם כשהגיעו ארצה וראו את מצב המגורים והתנאים שבו גרנו. אולם כאמור לעולם לא נשמעה טענה כלשהי על מצבם.

החיים בשכונת מונטיפיורי לא היו קלים כלל ועיקר. לדוגמא שטפונות המוסררה, הלא הוא נחל איילון, שהיה עולה על גדותיו יותר מפעם אחת מידי חורף. בזרמיו היה גורף את כל מה שנקרה בדרכו, גרם לנזקים רבים ולאובדן ציוד יקר והשאיר אחריו רפש חום שמאן להתנקות ימים רבים. זכורני שבאחד השיטפונות פינו אותנו בסירות שנקשרו בחבלים לבתים לבל נסחף בזרמים החזקים.

השכונה ידעה גם לא מעט סבל בהיותה שכנה של שרונה, הקריה של היום. שרונה היתה מחנה של הצבא הבריטי והחיילים הטרידו את דיירי השכונה בחיפושים אחר מבוקשים לוחמי המחתרות השונות.

באו"מ נערכת הצבעה להקמתה של במדינה.

כולם היו צמודים וקשובים לרדיו של אחד התושבים. בגמר ההצבעה, פרצו כולם בשירה וריקודים, השמחה היתה בכל בית. כילד הייתי נפעם מעצמת התפרצות הרגשות, גודל השמחה והמעמד. **יש מדינה.** הכמיהה לבית יהודי התגשמה, החזון הציוני התגשם.

אל הצריף שלנו מתחילים להגיע בני משפחה, הם נשארים גם מידי פעם לישון למרות הצפיפות. דודי ציון ז"ל מביא איתו חברים שמתגייסים מיד לצבא. באין להם משפחה, צריפנו הופך לביתם ונראה כמו סניף של הועד למען החיל. הם כמובן מוצאים במקום בית חם ומשפחה אוהבת ומחבקת. למרות הצנע ששרר בארץ, הבית היה פתוח תמיד ולא ברור לי עד היום איך היה מספיק מזון לכולם. לא רק הועד למען החייל היה הבית של הורי, כי גם בשידוכים נטלה אימי חלק. כאשר אחותה הצעירה והיפה עלתה ארצה, הכירה לה את אחד הבחורים שנתן בה את עינו ובקש את ידה. בהסכמתה של אימי הוא נשא אותה לאשה ונולדו להם שלושה ילדים, אחד מהם הוא צלם הים והטבע הבינלאומי המפורסם עמוס נחום.

לאחר סיום הלימודים בבית הספר העממי, יצאתי כמו יתר אחי לעזור בכלכלת הבית. את לימודי התיכוניים השלמתי בלימודי ערב.

הייתי חניך בתנועת הנוער בית"ר. במסגרת זו עברתי קורס מדריכים ובשתוף מדריך נוסף יסדנו את המעוז של ביתר בשכונת מונטיפיורי. אחד החניכים במעוז השכונה היה נער נכה שהשתתף בכל הפעילויות הספורטיביות והחברתיות. על אף מגבלותיו הגופניות הוא השקיע והצטיין תמיד, הלא הוא הספורטאי בן העדה, חגי ברוך הלוקח חלק חשוב ופעיל בספורט הנכים בארץ.

עם גיוסילצה"ל, זומנת ללקורס טיס, עברתי את כל המבחנים ובגלל אחור בעת חזרה מחופשה, נפלטתי מהקורס. משם

משפחות זיגדון, נעים, שויילי בשנות ה-40 בעקרון

עברתי לקורס טכנאי אלקטרוניקה בב"הד 2 של חיל האוויר והמשכתי את שרותי בחיל הקשר. את שרותי הצבאי סיימתי בדרגת סרן, במילואים השתתפתי בשלוש מלחמות. במלחמת ששת הימים, שרתתי בחטיבה 10, החטיבה שכבשה את לטרון, מוצב הראדר ונבי סמואל. במלחמת יום כיפור הייתי מגויס 179 יום, כאשר שבוע קודם לכן סיימתי 35 ימי מילואים. במלחמת לבנון יצאתי לתעסוקה מבצעית. לאחר כ-32 שנים השתחררתי מצה"ל.

במבט לאחור, אני רואה שההיסטוריה חוזרת על עצמה: אני המשכתי במסורת ההורים בבנין הארץ, הלכתי והתיישבתי עם משפחתי בהתנחלות, כמו להורי המקום היה חדש, החברים חדשים, לא היה כביש והבתים היו קטנים, היתה שמירה בישוב ארבע פעמים בחודש ועוד תלאות של ישוב חדש בהקמתו. חש אני בהגשמת הציונות בדרך שלי.

בין לבין עוברים הורי לרמת אביב, שכונה חדשה מעבר לירקון. אבי מתחיל בפעילות עם עוד חברים מקים בית כנסת ספרדי בשכונה. לאחר מאמצים והשתדלויות אצל הגורמים המתאימים, **בית הכנסת נבנה.**

למרבה האירוניה, כאשר הודעתי לאבי על המעבר מבית יפה ברמת אביב להתנחלות עם כל המשתמע מכך, אמר הוא לי: "השתגעת? לעזוב הכל וללכת אל הבלתי נודע?". תשובתי היתה קצרה: "שכחת מה עשית אתה בצעירותך?". הוא שתק ולא הוסיף דבר.

הימים חולפים והנה, אני מתחת לחופה. אהבה גדולה היתה בין הורי לאשתי, אבי היה מוכן לעשות כל דבר שכלתו האהובה ביקשה. כמו כן אימי נהגה לברך אותה בכל הזדמנות ולכולם סיפרה שהיא בת מזל שיש לה כלה שכזו.

נולדו לנו שלושה ילדים, שתי בנות ובן. אנשים נפלאים הבונים את חייהם שלב שלב, כל אחד בדרכו. אשתי היקרה עבדה במשך שנים כמזכירה בלשכת נשיא אוניברסיטת תל אביב. לאחר מכן כאשר עברנו לישוב חדש, שירתה שנים כמזכירה וגזברית הישוב. לפני כשלוש שנים פרשתי מעבודתי, עוסק בפעילות התנדבותית למען הקהילה, פעיל בתחום הבטיחות במסגרת ממלכתית ומרבה לטייל בארץ ובעולם.

למרבה האירוניה, כאשר הודעתי לאבי על המעבר מבית יפה ברמת אביב להתנחלות עם כל המשתמע מכך, אמר הוא לי: "השתגעת? לעזוב הכל וללכת אל הבלתי נודע?"

המשפחה של אימי - משפחת אבודרהם

מה היה ומה יהיה דברים באומר ותמונות

פעילויות של מרכז מורשת יהודי לוב באור יהודה
ריכז: יעקב חג'ג' לילוף

ההיכל והתיבה בבית הכנסת "בית-אליהו"

הח' יעקב אבטא, מהנדס דוד בובליל,
השר יצחק כהן ועו"ד יעקב נחום

מר אלי רוקח, יו"ר האירגון, גב' בטי דן

אוצר המוזיאון, מסביר לד"ר יואב רוזן
משמעות "סיר הבשר"

1. ב' בטבת תשס"ח - 11.12.07 – הענקת 82 מלגות לסטודנטים בני הקהילה ע"י הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב במרכז מורשת יהודי לוב.
2. כ"ה בטבת תשס"ח - 3.1.08 – בבת-ים נפתח ע"י גנזי רפאל קורס חזנות עפ"י נוסח התפילות והפיוטים של יהודי לוב.
3. י"א בשבט תשס"ח - 18.1.08 – בערב שבת, "בשלח", התקיימה שירת הבקשות בבית-הכנסת "היכל שלמה" באור-יהודה, עם האחים הפייטנים דוד, שאול ורפאל חיון.
4. ט"ו בשבט תשס"ח - 22.1.08 – ביקור ראש עיריית בת-ים, מר שלומי לחיאני, במרכז מורשת יהודי לוב.
5. ט"ו בשבט תשס"ח - 22.1.08 – הענקת עיטורי "יקיר העדה" במרכז המורשת. מקבלי העיטור: מר רפאלו פלח-קיש, מר בן-ציון רובין, עו"ד צורי בן-תורה, מר רמי כחלון, מר רפאל גוילי ומר עמוס סמיה.. המרכז העמיד "יד זיכרון" לאביגדור רקח ז"ל, הוסר הלוח מעל התמונות של נשיאי ויו"ר הארגון העולמי, שהוצב בחדר הישיבות של הארגון.
6. י"ז בשבט תשס"ח - 24.1.08 – הענקת את אות המתנדב מטעם עיריית אור יהודה למנהל ואוצר מוזיאון, מר אבי פדהצור בטקס חגיגי בהיכל התרבות.
7. כ"ט בשבט תשס"ח - 5.2.2008 – מופע מרהיב של הזמר המפורסם, בן הקהילה דוד ד'אור. כל הכנסות הערב הוקדשו לקרן המלגות "לבוב", לסטודנטים בני הקהילה. בפתיחת המופע הופיעו מקהלת "ניצני לבוב" וחמישיית הקלרינטים "פעמי לבוב". דוד ד'אור שילב בפרטואר שלו מחרוזת של פיוטים מסורתיים עפ"י הנוסח של יהודי לוב, בעיבוד מודרני.
8. ז' באדר א' - 13.2.2008 – חנוכת ההיכל והתיבה בבית הכנסת "בית אליהו", במעוז אביב בת"א.
9. ט"ו באדר א' - 21.2.2008 – ביקור מנכ"ל משרד התרבות, ד"ר יואב רוזן, עוזר שר התרבות, מר אלי רוקח ומנהלת המחלקה למוסדות מחקר ומורשת, גב' בטי דן במרכז מורשת יהודי לוב.
10. כ"ז באדר א' - 4.03.2008 – ביקור יו"ר מועצת המנהלים של בית-הספר החקלאי מקווה ישראל, מר נסים זיולי במרכז מורשת.
11. ב' באדר ב' - 9.3.2008 – ביקור יו"ר המועצה הישראלית לתרבות ואומנות, מר יחיאל לקט במרכז מורשת יהודי לוב.
12. ד' באדר ב' - 11.3.2008 – ערב עיון במרכז מורשת יהודי לוב בשיתוף מכון בן-צבי ומשרד החינוך לרגל השקת הספר "לוב" שערך ד"ר חיים סעדון, הנמנה מעכשיו עם בעלי עיטור "יקיר העדה".
13. כ"ב באדר ב' - 29-27.3.2008 – במלון קרלטון בנהריה התקיימה, הבלבוביאדה השנתית בהשתתפות כ-400 איש מבני הקהילה: ערב גלה, עם תיאטרון נתניה, הזמרים שימי רון, קובי ראובן, שירה ופיוט, תפילות שבת חגיגות ופיוטים בניצוחם של אברהם קראדי, בהמשך, הרצאה של ד"ר יצחק בן-גד על פורים דאז והיום ושירי א"י ששרו בתנועות הנוער הציוניות בלוב עם המורה בביה"ס העברי בטריפולי גב' רינה הלחמי ולסיום הבדלה חגיגית...
14. כ"ג באדר ב' - 30.3.2008 – ההילולה המסורתית לר' יעקב רקח זצ"ל במושב עוזה, בהנחיית ד"ר אבשלום קור ובהשתתפות רבנים, הזמר כלימו דוס ותזמורתו וד"ר דוד ג'רבי, שסיפר על ביקורו האחרון בלוב.

15. בחודש אפריל יצא לאור ספרו של פרופ' מוריס רומני The Jews of Libya – "יהודי לוב", מחקר מעמיק, המגולל קורותיהם של יהודי לוב בין השנים 1967-1938.
16. כ"ז באדר ב' - 2.4.2008 – טקס הבסיסה המסורתי במרכז המורשת, עם הרב אהרון סעדה, גב' ליאורה בית הלחמי, משפחת זרוק שערבבה הבלילה עפ"י מסורת בית אבא בלוב). הנחתה את הערב גב' תקווה יולזרי, שבסיומו הנעים הבחור שלומי נעים-הלחימה משיריו, עד מאוחר בלילה.
17. כ"ח באדר ב' - 3.4.2008 – טקס הסרת הלוט למיצג הרפואה בלוב, בביתן העלייה הגדולה של המוזאון. לטקס שהגיעו במיוחד מאיטליה בני משפחת ד"ר ג'וזפה סיקלארי.

אירועים בקרוב

- א. 15.4.08 – סמינר בנושא "משטר, אופוזיציה ודעת קהל במזרח התיכון", כולל הרצאה על לוב באוניברסיטת ת"א.
- ב. 22.4.08 – טקס ברכת האילנות במושב יציץ.
- ג. 27.4.08 – ההילולה של ר' כמוס ימין זצ"ל במושב בית-שקמה.
- ד. 27.4.08 – בבית התפוצות השקת הספר Uccideteli tutti בשיתוף המכון לתרבות איטליה, יד ושם, מרכז אור-שלום והארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב ובמעמד שגריר איטליה בישראל ויו"ר הארגון.
- ה. 30-28.4.08 – כנס בין-לאומי: "צפון אפריקה ויהודיה בתקופת מלחה"ע השנייה", כולל הרצאות על יהודי לוב במכון בן-צבי ירושלים.
- ו. 1.5.08 – ערב יום השואה והגבורה – טקס יזכור, הרצאה וסרט של טוליו סונינו: סיפורו של הפרטיזן היהודי אוג'ניו קלו במרכז המורשת.
- ז. 2.5.08 – הסרת הלוט ל"יד הזיכרון" לנופלים מסיירת הצנחנים בבית-ליד, בהשתתפות הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב.
- ח. 5.5.08 – טקס יום הזיכרון המרכזי של חיל-האוויר, בהשתתפות מקהלת "ניצני לבלוב" וחבורת כלי הזמר "פעמי לבלוב בבסיס רמון.
- ט. 20.5.08 – עצרת לציון קורות היהודים בתוניסיה ובלוב בתקופת מלה"ע השנייה ביד ושם ירושלים.
- י. 15.6.08 – ההילולה של ר' כמוס עגיב זצ"ל והסרת הלוט לספריה של הרב במרכז המורשת.
- יא. 24.6.08 – השקת הספר: The Jews of Libya, של פרופ' מוריס רומני במרכז המורשת.
- יב. 15.7.08 – כנס בינלאומי באוני' בר-אילן על הפרעות במדינות ערב, כאשר המושב הראשון מוקדש לפרעות בלוב.

אירועים בקרוב

כ"ז/א/ת

הודעות

1. "הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב", קיבל בלעדיות למכירת הכרך "לוב", בהוצאת מכון בן-צבי, בשיתוף משרד החינוך ובעריכתו של ד"ר חיים סעדון. לרגל השקת הספר, נקבע לכרך "לוב" מחיר מבצע. 126 ₪ בחנויות הספרים כולל מע"מ, למתפקדים מחיר מבצע של 70 ₪ בלבד. ניתן לרכוש את הספר במרכז מורשת יהודי לוב, רח' הגולן 4, אור-יהודה, טל': 03-5336268. ההטבות למתפקדים לארגון העולמי בשנת 2008 כוללות: קבלת הרבעון "לבלוב", הנחות למופעים של הארגון העולמי, הזמנות לכל האירועים, הנחות ברכישת ספרים, 100 ₪ לשנה, מחיר ההתפקדות.

כ"ד/א/ת

2. הנצחה ותיעוד: בני הקהילה מתבקשים להעביר למזכירות מרכז מורשת יהודי לוב באור-יהודה, טל' 03-5336268, שמות הנספים במלה"ע השנייה ולציין גם את שמות ההורים,
3. לציון יובל ה-60 למדינת ישראל, האירגון מתכונן להעניק עיטור "יקיר העדה" לחוקרים ולכותבים גם לא בני הקהילה על תולדות ומורשת יהודי לוב, הצעות של מועמדים ליו"ר וועדת העיטורים, מר יעקב חג'ג'-לילוף,

משתתפים בצער

משתתפים בצער ובאבל
ידידנו ישראל שמואל
במות אמו ז"ל
ולא תוסיפו לדאבה עוד

משתתפים בצער ובאבל
ידידנו משה ג'עאן-זרקניה
במות אחותו ז"ל
מן השמים תנוחמו

משתתפים בצער ובאבל
ידידנו אברהם הרצל רג'יניאנו
במות אחותו ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

משתתפים בצער ובאבל
ידידתנו מלכה חג'ג'-לילוף
במות אחיה בצלאל בן-עטיה ז"ל
מנוחתו עדן

למשפחת פאגאני חג'ג'
מרים והילדים
משתתפים בצערם
בהלקח אלפונסו
ת.נ.צ.ב.ה

משתתפים בצער ובאבל
ידידנו יצחק תשובה
במות אימו ז"ל
מן השמים תנוחמו

ברכות

ברכות ואיחולים לבביים
למלכה ומאיר כחלון
לנישואי הנכד

ברכות ואיחולים לבביים
לכלימו דוס
לנישואי הבת

ברכות ואיחולים לבביים
לסולי ורמי בובליל
לנישואי הבת

ברכות ואיחולים לבביים
למלכה ויעקב חג'ג'-לילוף
להולדת הנכדה

ברכות ואיחולים לבביים
לקמי ועמוס לגזיאל
להולדת הנכדה

... ועוד ברכות

למייסדת ומנהלת התיאטרון הלובי נתניה, גב' יהודית אנושי-סמיה, על קבלת תעודת הוקרה על מפעל חיים בתיאטרון ומלגה ללימודי תיאטרון, שהוענקו לה ע"י מנכ"ל צוותא, מר משה טנא.

למנהל ואוצר מוזיאון יהודי לוב, מר אבי פדהצור, על קבלת אות המתנדב, שהוענק לו ע"י ראש עיריית אור-יהודה, מר דוד יוסף.

ברכות

La biblioteca di Dar Bibi

Jack Arbib

Aharon Agbani Arbib, conosciuto come Bibi Sammuna, fu un membro influente della comunità ebraica di Tripoli nel secolo XIX. Lo storico Gabriele V. Raccah scrive che "Bibi Arbib viene pure ricordato per aver egli donato alla Comunità di Tripoli, un terreno che poi entro' a far parte del Cimitero ebraico di Tripoli".

Un immobile importante nel quartiere ebraico – la Hara Grande – era chiamato "Dar Bibi", ed era la residenza della famiglia, prima che questa si trasferisse nella città moderna, costruendo un palazzetto in stile coloniale situato sul Corso della città'.

La casa nella Hara Grande venne' lasciata alla comunità: essa ospitava al piano superiore una sinagoga in un vasto locale quadrato con arredi di legno intarsiato e un aron kodesh che conteneva numerose torah dedicate alla memoria di membri della famiglia.

A fianco dell'aula della sinagoga, un altro locale ospitava la yeshiva' conosciuta come "Iscibet Dar Bibi". Ne troviamo traccia nell'annuario 1926-27, edito dalla Camera di commercio, industria e agricoltura della Tripolitania, dove la Iscibet Dar Bibi, situata nella Hara el Kebira, e' elencata tra le biblioteche della città'.

E' anche indicato il nome del bibliotecario a quei tempi, Saul Tesciuba.

La yeshiva' era un centro di studi molto frequentato, certamente a causa di una ricca biblioteca di testi sacri, con rare edizioni provenienti da importanti centri di sapienza ebraica.

Negli anni '50, da una università americana, arrivò a Tripoli uno studioso che trascorse diverso tempo nella biblioteca, catalogandone il contenuto secondo i soggetti, le date e i luoghi di stampa. Abbiamo copia di questo inventario, dal

quale si può vedere la straordinaria varietà e complessità: edizioni di Livorno, Pisa, Venezia, Firenze, Salonicco, Costantinopoli, Izmir, Tunisi, Gerusalemme e ancora Berlino, Praga, Amsterdam, Vilna e altri.

Tra le più antiche una Bibbia stampata a Venezia nel 1600 e una Mishna' antecedente.

Non si conosce la sorte di questi libri, anche se si pensa che furono in qualche modo salvati dopo il 1969.

Riproduciamo alcune pagine dell'inventario.

Dar Bibi esiste ancora nei ricordi di chi ha potuto conoscerla. La Signora Pnina Halfon Patian di Natania ricorda con grande nitidezza il posto, che vide da bambina: suo padre era il cantore della sinagoga e la famiglia abitava in una casa adiacente.

Pnina ha anche dedicato una poesia a Dar Bibi e, su richiesta della storica Rosemary Eshel, ha disegnato, a memoria, una piantina del quartiere, indicando la posizione di Dar Bibi e delle abitazioni di molte famiglie del vicinato, come era alla fine degli anni quaranta.

Anche dopo la grande Aliah degli anni 1948-50, che spopolò la Hara, Dar Bibi rimase attiva e ben conservata, grazie all'amorevole cura della famiglia Mantin, e frequentata da un esiguo numero di persone nei giorni festivi.

Era consuetudine che un membro della famiglia partecipasse, almeno una volta all'anno, alla funzione. Dopo l'impossibilità di mio padre a farlo, l'incombenza passò a me, e, per qualche anno, ho adempiuto maldestramente a questo compito.

Be shannà habaa birushalaim

do rapporti di stima e in molti casi di amicizia.

Siclari era perplesso: quanti pregiudizi verso quella gente, quanti luoghi comuni, quanta inconsapevolezza, ne aveva sempre sentito parlare anche in Calabria con superficialità, cominciava a capire che la gran parte di quei giudizi erano fondati sul nulla e forse addirittura su colpevoli preconcetti e su irresponsabile ignoranza.

Anni prima, in una fredda alba grigia di fine novembre del 1945 si avvertiva che l'inverno era alle porte nelle folate di quel vento strano, sporco proveniente da nord che arruffava le creste bianche di schiuma delle onde del mare e allungava le risacche sulla spiaggia e sporcava le strade vicine al porto e il cortile dell'ospedale di cartacce e rifiuti.

Il dottor Siclari era stato di turno per tutta la notte, era trascorsa tranquilla, con pochissimi casi e di poca importanza, stanco e assonnato si apprestava a tornare a casa.

Ma la voce di quel vento inquieto sembrava avere la freddezza di un angosciato avvertimento, sembrava voler presagire a qualcosa di insolito, di tragico e turbolento.

Pochi attimi ed il finimondo scoppiò.

Il rumore di motori accelerati di automobili private, stridii di freni di camioncini, sirene di ambulanze, e il cortile fu invaso di mezzi che scaricavano decine di feriti, uomini ma anche molte donne, e bambini e vecchi.

Molti erano già cadaveri e orrendamente mutilati.

Dalle finestre degli ultimi piani dell'ospedale si cominciarono a vedere alte nel cielo colonne di fumo di innumerevoli incendi, tutti in corrispondenza della zona della città vecchia, proprio in corrispondenza delle casette del quartiere ebraico.

Il grande pogrom libico del 1945 era scoppiato, avrebbe mietuto più di cento vittime fra la popolazione ebraica ed alimentato ancor di più il germe antisemita nelle popolazioni locali sfociato più tardi in una epurazione spietata e definitiva. Il dottor Siclari visse quella mattinata aggirandosi fra i tanti feriti senza poter calmare l'angoscia che sentiva dentro.

Non faceva in tempo a curare i feriti presenti che ne arrivavano altri e molti, purtroppo, già cadaveri.

A metà mattinata, non riuscì più a sopportare quello scempio, si impose con autorità ad un autista e con una autoambulanza percorse la città di Tripoli, e salvò decine di persone, caricandole sull'ambulanza e portandole lontano da quel massacro.

Visse così per due giorni, senza dormire, senza mangiare, correndo da un posto all'altro mettendo non poche volte in pericolo la sua stessa persona.

L'angoscia che provò in quei giorni non l'abbandonò mai più e non amò ricordare e raccontare quegli avvenimenti per la malinconia che avevano depositato nell'animo.

Si scherniva se qualcuno ne parlava e specialmente se definiva eroico il suo comportamento, in definiva quello che aveva fatto "non era nulla di speciale", in fondo era un medico, diceva, per cui aveva fatto solo il suo dovere.

L'anno successivo, anche se da tempo avrebbe potuto tornare in Italia, si convertì all'ebraismo e si stabilì definitivamente a Tripoli.

Si sposò in seguito con Lea Levy e rimase a Tripoli fino al 1967, quando il nuovo pogrom questa volta costrinse anche lui, nuovo ebreo, insieme a tutti gli altri all'esilio perpetuo.

Morì a Roma, nel 1998.

Lascia un ricordo indelebile nella popolazione ebraica proveniente da Tripoli, negli uomini e nelle donne che lo conobbero e in gran parte delle loro famiglie, e continua a vivere nei giovani che sanno di dovergli gratitudine, ma anche, e specialmente, in tutti quelli che inconsapevolmente hanno avuto da lui il dono della vita.

Be shannà habaa birushalaim, dottor Giuseppe Siclari!

trò problematiche sanitarie ma quando lo stetoscopio del dottor Siclari si appoggiò sulla schiena del piccolo bambino, egli capì l'espressione angosciata dipinta sui visi di tutta la famiglia.

Il bambino era gravemente malato, avrebbe dovuto inviarlo immediatamente in ospedale per un ricovero urgente, ma capì che avrebbe diviso per sempre una famiglia.

Con espressione molto seria cercò qualcosa fra i timbri, fra le carte, nella borsa e alla prima distrazione dell'ufficiale inglese un flacone del giusto medicinale scivolò dalla mano del medico tra i ferri del vecchio che abbassò la testa e con un filo di voce commossa cantilenò "Be shannà habaa Birushalaim dottor Siclari".

Il medico non capì, non conosceva l'ebraico ne tanto meno il significato di quella frase, e la sua risposta fu un semplice rumore di un timbro che si stampava su di un foglio di espatrio.

In quel momento non lo sapeva che in quel ringraziamento c'era la profezia che si è compiuta oggi, e di cui tutti noi siamo testimoni, una profezia che si legò alle casse contenenti i sacri e preziosi Sifrei Torà, ed i libri delle sinagoghe, chiuse, dissacrate e abbandonate che si misero quel giorno in viaggio per precedere ed attendere i figli del dottor Siclari a Gerusalemme.

Il medico e l'uomo Siclari, quella mattina, capì solo che lo sguardo triste di un vecchio ha ragioni calde di umanità che valgono mille rigide direttive e che un silenzio angosciato ha la forza di abrogare una ottusa ed insensata normativa.

I regolamenti erano chiari nella loro durezza, il certificato di buona salute era da negare e far partire tutto il resto della famiglia e trattenere il piccolo! Ciò voleva dire costringere o la madre, o una sorella a rimanere a Tripoli con il bambino malato.

Il credente capì che una famiglia smembrata o divisa era una tarsia della enorme tragedia che si stava vivendo in quel decennio, una eredità tragica che il suo animo non voleva condividere.

Lo capì con tristezza e rabbia e con altrettanta determinazione redasse e timbrò il certificato di quel bambino, e di tutti gli altri che dovette visita-

re quel giorno e quelli successivi e che avevano evidenti problemi sanitari.

In quel modo eludeva l'ottuso ed inflessibile regolamento britannico, usando l'arma del potere di quel timbro consegnatogli dalle autorità militari e da apporre sul documento di espatrio.

Per le sue calde origini calabresi, il dottor Siclari, amava poco, per usare un eufemismo, la freddezza anglosassone.

Alto, fisico asciutto, scuro di carnagione, con un portamento distinto, sempre vestito con abiti classici e preferibilmente scuri, espressione seria, ma nei suoi occhi neri, profondi ed intelligenti scorgevi lampi di furbizia calabrese, proprio non avrebbe mai potuto andare d'accordo con i figli di Albione.

Ufficiale medico dell'esercito fascista, fatto prigioniero nel 1943, fu mandato in Libia come prigioniero di guerra e da subito gli inglesi lo costrinsero, insieme ad altri medici, a lavorare in un ospedale di Tripoli.

E proprio in quell'ospedale ebbe l'opportunità, per la prima volta nella sua vita, di conoscere una persona ebrea.

Un giovane signore che, accompagnato il figlio ammalato, non si staccava da lui per nessun motivo e neanche per un attimo.

Il comportamento di quella persona esprimeva valori affettivi talmente profondi che gli ispirava un senso di compassione, solidarietà e simpatia anche perché gli ricordava la gente del suo piccolo paese lontano.

Sanbatello, non lontano da Reggio Calabria, proprio all'estremità dello stivale, dove è nitido il profilo della costa siciliana al di là dello stretto.

"E' come un calabrese" pensava "non lo molla neanche un minuto, il figlioletto!"

Dopo aver parlato a lungo in italiano con quel genitore, gli sembrò strano quanto si diceva degli ebrei, a lui sembrava, e l'avrebbe potuto testimoniare, che quel padre era una persona a modo, gentile e sensibile.

Da quell'incontro, il dottor Siclari, iniziò a frequentare e a conoscere altre persone ebraiche, accettando di buon grado inviti nelle loro case e istituendo

"Be shannà habaa birushalaim, dottor Siclari"

Daniel Mimun, Antonio Truzzi

Il sole ardeva implacabile sulle banchine del porto di Tripoli.

La temperatura aveva superato i 40 gradi all'ombra, l'aria era irrespirabile e le lunghe file di ebrei procedevano lentamente nell'attesa di potersi finalmente imbarcare sul "bastimento" che li avrebbe portati nella Terra Promessa!

Quante speranze e sacrifici e rinunce, ma anche quanta fiducia e anche quanta fede nel nuovo ideale sionista che finalmente, si finalmente, li avrebbe riportati a Sion, in Palestina, in terra di Israele.

Gli ebrei che per primi si erano insediati a Tripoli dopo la distruzione del Primo Tempio, vi erano rimasti fino al 130 d.C., prosperando ed arricchendosi.

Ma all'inizio della rivolta di Bar Kohkba contro l'imperatore Adriano, si diressero in Giudea in massa per combattere l'oppressore romano, rimanendone purtroppo definitivamente annientati.

Da quella amara sconfitta, molto lentamente e con il passare del tempo, gli ebrei tornarono ad insediarsi di nuovo nella antica Oea romana, dedicandosi al piccolo commercio, all'artigianato e vivendo del frutto della capacità di lavorare l'oro, l'argento e soprattutto il rame.

La fiera di un popolo, una volta ancora indomabile nello spirito come diciotto secoli prima, si leggeva sui visi e negli sguardi delle persone che in quella afosa giornata attendevano fiduciosamente sulle lunghe banchine del porto.

Quanti ostacoli superati, quanti sacrifici sopportati, quante fatiche e quanti timori vissuti per arrivare ad una nuova ed ennesima dolorosa partenza!

Chiudere un'altra casa per abbandonarla per sempre, vendere o disfarsi delle povere masserizie, racchiudere i pochi averi rimasti in casse, bauli, valigie ed inseguire la speranza di una nuova vita in Erez Israel.

Nessuna delle persone che si stava imbarcando poteva immaginare che, appena arrivati, sarebbero stati accolti in lontani kibbutzim e moshavim

e destinati a bonificare, dissodare e lavorare la terra, proprio loro che dalle loro anguste botteghe non avevano mai visto neanche un campo arato.

Ma su tutto permeava lo spirito di fiducia, di ardore ideale che riusciva a spingere tutta quella gente sulle navi per attraversare il mare e finalmente approdare nella Terra Promessa, dopo duemila anni il rifugio ora raggiungibile.

Aspettavano in fila, fiduciosi e timorosi, per il controllo medico in quanto le disposizioni inglesi relative alle modalità di espatrio erano precise e rigidissime: poteva essere concessa l'autorizzazione all'imbarco solo agli individui in buono stato di salute certificato da controllo medico.

Il dottor Giuseppe Siclari, come altre innumerevoli giornate dal 1949 al 1951, il tempo che durò l'Alià libica, anche quel giorno, era stato comandato al porto in qualità di ufficiale medico responsabile della certificazione sanitaria.

Indossava il camice bianco sopra il suo elegante abito grigio chiaro e cravatta scura.

Con quel caldo ed in mezzo a quel finimondo, la sua figura e il suo portamento avevano una compostezza del signore elegante.

Procedeva con calma, metodo e professionalità, auscultando ogni persona ed in particolare i bambini ed effettuava le visite mediche mentre con lo sguardo valutava la composizione della famiglia.

In quelle file molte persone portavano con sé gli strumenti di lavoro illudendosi di poter continuare o avviare la stessa attività quando fossero arrivati in Israele.

Uomini, donne e anche bambini e vecchi, tutti avevano qualcosa da portare o spingere o trascinare.

Nella fila che stava avanzando un anziano capo famiglia arrancava spingendo tutta la sua attrezzatura di cesellatore di argento, una cassa piena di bulini, punzoni ed altra varia attrezzatura e continuava a guardare il medico con evidente timore e in poco tempo venne il suo turno di visita.

Per tutti i componenti maggiorenti non riscon-

GERMOGLI 3

Pubblicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale ebrei di Libia

I germogli sbocciano dalla terra, l'usignolo `e tornato e nel paese si ode la tortora

